

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Bakalářská práce

Tomáš Mergl

Strany českého euroskepticismu.

Komparace Strany svobodných občanů a Suverenity – bloku Jany Bobošíkové

Parties of the Czech euroscepticism.

Comparison of Free Citizens Party and Sovereignty - Bloc of Jana Bobošíková

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Ondřeji Slačálkovi za čas, který mi věnoval, i za cenné připomínky a rady v průběhu psaní této práce. Stejně tak bych rád poděkoval PhDr. Martinu Poláškoví, PhD. za jeho rady při výběrů zdrojů. A v poslední řadě bych také velice rád poděkoval své rodině za trpělivost a podporu, kterou mi v průběhu psaní této práce poskytovala.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Tomáš Mergl

Abstrakt

Tématem této bakalářské práce je analýza a komparace pojetí euroskepticismu u dvou českých neparlamentních politických stran: Strany svobodných občanů a Suverenity - bloku Jany Bobošíkové. Cílem práce je charakterizovat zdroje, kořeny a projevy euroskepticismu v politických agendách obou stran. Práce nejdříve vymezí vznik a kořeny současného euroskepticismu, dále charakterizuje pojem stranického euroskepticismu a představí hlavní současné teoretické přístupy, které se výzkumem stranického euroskepticismu zabývají, například typologie Alekse Szczerbiaka a Paula Taggarta (tzv. měkký a tvrdý euroskepticismus), jejich rozšíření Petrem Kopeckým a Casem Muddem (rozšíření o pozitivní přístup stran k EU), přístup Itala Nicoló Contiho a dalších. Z důvodu snahy o prohloubení analytické části této práce jsou použity i metody diskurzivní analýzy. Dále se práce zaměří na vývoj a charakterizaci euroskepticismu v ČR a následně se zaměří na samotné pojetí euroskepticismu u SSO a SBB.

Abstract

The thesis analyses and compares conception of Euroscepticism in the agendas of two Czech extra-parliamentary political parties: Free Citizens Party and Sovereignty – Bloc of Jana Bobošíková. The aim of this thesis is to characterize sources, roots and manifestations of Euroscepticism in political agendas of both political parties. At first, the thesis defines the origin and roots of contemporary Euroscepticism; afterwards it characterizes the term of the party-based Euroscepticism and presents its main contemporary theoretical approaches dealing with the party Euroscepticism research. For example: the typology by Aleks Szczerbiak and Paul Taggart (authors of the terms Soft and Hard Euroscepticism), enlargement of them by Petr Kopecký and Cas Mudde (enlargement by a positive approach of the parties to EU), standpoint of Italian Nicoló Conti and others. In quest of deepening the analytical part of this thesis discursive analysis methods are used as well. The thesis is also aimed at development and characterization of Euroscepticism in the Czech Republic, and subsequently at the conception of Euroscepticism of the Free Citizens Party and Sovereignty – Bloc of Jana Bobošíková.

Klíčová slova: euroskepticismus, Evropská unie, Strana svobodných občanů, Suverenita - blok Jany Bobošíkové, česká politika

Key words: Euroscepticism, the European Union, Free Citizens Party, Sovereignty – Bloc of Jana Bobošíková, Czech politics

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Teoretická část.....	11
2.1. Kořeny a vývoj pojmu euroskepticismus	11
3. Metodologická část	13
3.1. Typologie stranického euroskepticismu	13
3.1.1. Typologie Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka	13
3.1.2. Typologie Petra Kopeckého a Case Muddeho	15
3.1.3. Typologie Nicoló Contiho.....	16
3.1.4. Typologie Christophera Flooda a Simona Usherwooda.....	19
3.1.5. Revidovaná typologie Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka.....	20
3.1.6. Volba adekvátní typologie.....	21
3.2. Metoda práce: diskurzivní analýza.....	22
3.2.1. Suverenita.....	25
3.2.2. Demokracie	26
3.2.3. Svoboda.....	27
3.2.4. Národ.....	28
4. Analýza euroskeptických stran.....	30
4.1. Euroskepticismus v ČR	30
4.2. Zdroje pro analýzu euroskepticismu SSO a SBB.....	32
4.3. Euroskepticismus u SSO	34
4.3.1. Charakteristika a historie SSO.....	34
4.3.2. Postoj SSO k Evropské unii	36
4.3.3. Diskurzivní analýza euroskepticismu Strany svobodných občanů.....	38
4.3.3.1. Suverenita v pojetí SSO.....	39
4.3.3.2. Demokracie v pojetí SSO	42
4.3.3.3. Svoboda v pojetí SSO.....	46
4.3.3.4. Národ v pojetí SSO.....	49
4.4. Euroskepticismus u SBB	51
4.4.1. Charakteristika a historie SBB	51
4.4.2. Postoj SBB k Evropské unii	53
4.4.3. Diskurzivní analýza euroskepticismu Suverenity - bloku Jany Bobošíkové.....	56

4.4.3.1. Suverenita v pojetí SBB	57
4.4.3.2. Demokracie v pojetí SBB.....	60
4.4.3.3. Svoboda v pojetí SBB	62
4.4.3.4. Národ v pojetí SBB	64
5. Shrnutí analýzy euroskepticismu u SSO a SBB.....	67
5.1. Shrnutí analýzy euroskepticismu SSO	68
5.2. Zařazení SSO podle přístupů stranického euroskepticismu	69
5.3. Shrnutí euroskepticismu SBB	70
5.4. Zařazení SBB podle přístupů stranického euroskepticismu.....	71
5.5. Komparace euroskepticismu SSO a SBB.....	73
6. Závěr.....	75
Literatura a zdroje	77

Seznam zkratk

CDA - Kritická diskurzivní analýza

ČR - Česká republika

ČSSD - Česká strana sociálně demokratická

ČT - Česká televize

EFTA - European Free Trade Association (Evropské sdružení volného obchodu)

EHS - Evropské hospodářské společenství

EP - Evropský parlament

ES - Evropské společenství

EU - Evropská unie

KSČM - Komunistická strana Čech a Moravy

LRS - Lisabonská reformní smlouva

ODS - Občanská demokratická strana

PS PČR - Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky

SBB, Suverenita - Suverenita - Jany Bobošíkové

SSO, Svobodní - Strana svobodných občanů

1. Úvod

Pojem euroskepticismus je dnes obecně chápán jako názorový proud vyjadřující nesouhlas se stavem Evropské unie, či obecněji s vývojem evropské integrace jako takové. Jde ovšem o velice rozsáhlý názorový směr, lze si pod ním představit velmi rozsáhlé množství nejrozličnějších politických či myšlenkových proudů, a tak použití tohoto pojmu může být zavádějící, což je dáno právě jeho nejednoznačnou konceptualizací a problémy při vytváření určité jednotící definice euroskepticismu. Výsledkem je aplikace termínu euroskepticismus téměř na každou politickou činnost, která vyjadřuje jakýkoliv nesouhlas s vývojem či prohlubováním evropské integrace. Ve výsledku jsou tedy za euroskeptické označeny jak směry či strany, které lze označit za extrémistické, tak stejně tak směry a strany, které se svou činností vyjadřují partikulární kritiku evropské politiky a Evropské unie, ale celkově jsou jejich postoje charakterizovatelné jako pozitivní k evropské integraci.

Pro svou práci jsem zvolil analyzovat a následně komparovat problematiku a pojetí euroskepticismu u Strany svobodných občanů (SSO) a Suverenity - bloku Jany Bobošíkové (SBB), a to z důvodu, že se podle mého názoru jedná o dvě nejvýraznější české politické neparlamentní strany, které se aktivně angažují na poli negativního vnímání současného stavu evropské integrace, a tedy Evropské unie. Oběma stranám je v médiích věnován určitý prostor, což je samozřejmě dáno jejich politickou agendou, která je často vnímána jako kontroverzní, a obě strany se angažují na poměry neparlamentních stran poměrně aktivně. Přesto je evidentní, že SSO a SBB jsou stále zařazovány do, podle mého názoru příliš zjednodušeně chápané, jednotné kategorie euroskeptických či protievropských politických subjektů. Tato problematika je však mnohem komplexnější a toto zjednodušené nazírání na ni bylo pro mne jedním z hlavních důvodů k napsání této práce.

Ačkoliv na první pohled se obě strany mohou jevit jak programově, tak ideově spřízněné, bližší zkoumání napoví, že obě strany mají základní přístupy své politické agendy zcela jiného původu a vycházejí z rozdílných ideových kořenů.

Předběžně lze podle mého názoru Stranu svobodných občanů označit za stranu primárně silně liberální, strana se prezentuje jako striktní zastávce volného trhu. Ekonomická problematika je tedy zjevně nejvýznamnější součástí její agendy. Naproti tomu Suverenitu -

blok Jany Bobošíkové lze označit za stranu primárně *národoveckou*, případně nacionalistickou, základem jejíž politické agendy a rétoriky jsou témata především národního a kulturního charakteru. Ekonomické otázky jako kritika vstupu do eurozóny a jejího zadlužení jsou spíše důsledkem právě oné nacionální politiky strany.

Oběma stranám je pak společné negativní nazírání na supranacionální politické projekty jako je právě Evropská unie, a to z důvodu přesvědčení o neschopnosti zajištění demokratických principů na úrovních vyšších než prostor národního státu. Obě strany jsou pak zastánci silného národního státu, ale již se liší v jeho podobě.

Pro následující analýzu pojetí euroskepticismu u SSO a SBB jsem proto zvolil následující výzkumné otázky:

- 1. Jaký prostor je věnován euroskepticismu v politické agendě SSO a SBB?**
- 2. Jakou rétoriku používá SSO a SBB vůči evropské integraci a EU?**
- 3. Jak se liší pojetí euroskepticismu u SSO a SBB?**
- 4. Jaké jsou názorové a ideové průniky u pojetí euroskepticismu SSO a SBB?**

A svou následující analýzu obou stran založím na předpokladu a hypotéze, která zní takto:

- 1. Pojetí euroskepticismu Strany svobodných občanů vychází z nesouhlasu s ekonomickými a hospodářskými mechanismy EU, kterou strana vnímá jako nesvobodnou a nedemokratickou a v níž je realizace ekonomických i společenských cílů a idejí strany nemožná.**
- 2. Naproti tomu pojetí euroskepticismu Suverenity - bloku Jany Bobošíkové vychází z nacionalistických pozic strany, podle kterých EU představuje ohrožení národní svrchovanosti ČR a českých národních zájmů.**

Ve své práci se dále také pokusím stručně charakterizovat, jak již bylo uvedeno výše, vývoj euroskepticismu v Evropě, důvody jeho vzniku a hlavní momenty, které ovlivnily jeho současnou podobu a směřování, dále pak uvedu základní faktografický přehled dosavadního vývoje eurokritického proudu v České republice, který sice nemá dlouhého trvání, ale přeci jen v něm lze již vysledovat určité určující prvky, jeho čelní představitele nebo významné momenty. V další části své práce se již zaměřím na dosavadní výzkum fenoménu stranického euroskepticismu, který je patrně dnes formou studia euroskepticismu nejrozšířenější, a to podle mého názoru z důvodu významného postavení, kterým politické strany napříč

Evropskou unií i Evropou disponují. Představím nejznámější a nejvyužívanější typologie stranické euroskepticismu a pokusím se zvolit typologii nevhodnější. Nezapomeňme, že euroskeptická hnutí a proudy jsou přítomné v různé míře i v nečlenských zemí evropského kontinentu, hlavně pak v zemích s kandidátským statutem na členství v EU.

Ve své práci vycházím z pojetí euroskepticismu jako širokého ideového politického proudu, jehož projevem je nesouhlasný postoj ke stávajícímu vývoji evropské integrace, a tedy EU, směřování evropské integrace, stejně jako jím může být nesouhlasný postoj s evropskou integrací obecně.

Pro komplexnější charakteristiku a následnou komparaci Strany svobodných občanů a Suverenity - bloku Jany Bobošíkové však pouhá aplikace výše zmíněných typologií a modelů stranického euroskepticismu podle mého názoru nestačí. Metody výzkumu stranického euroskepticismu jsou zajímavým náhledem na kategorizaci vztahů politických stran k evropské integraci, ale pro hlubší analýzu obou stran je vhodné využít metody diskurzivní analýzy, která nám pomůže nahlížet na danou problematiku z jiné perspektivy než je charakterizace obou stran na základě pouhého faktografického srovnání na základě vlastních politických programů, článků nebo stanov obou stran. Obě strany jsem se rozhodl charakterizovat nejen na základě představení jejich programatiky, agendy či historie, ale taktéž se pokusit o analýzu postojů Svobodných a Suverenity k pojmům *suverenity*, *demokracie*, *svoboda* a *národ*. Tyto čtyři oblasti, či diskurzy, jsem zvolil záměrně, a to z několika důvodů. Za prvé, jde o témata, která jsou oběma stranám a jejich politickým agendám blízká, případně jsou s nimi ve veřejném prostoru často spojována. Za druhé, při analýze politických programů, tiskových zpráv, článků či oficiálních vyjádření obou stran je vhodné se zaměřit na několik konkrétních oblastí, na jejichž základě následnou komparaci lze účinněji zpracovat než při pouhém plošném zkoumání, především z důvodu, že zmíněné diskurzivní body se ve zkoumaných zdrojích objevují ve vztahu k EU a evropské integraci nejčastěji. Dalším důvodem je, že všechny čtyři zmíněné diskurzivní oblasti jsou určitým způsobem propojeny, problematika jedné se automaticky týká druhé a naopak.

2. Teoretická část

2.1. Kořeny a vývoj pojmu euroskepticismus

Spolu s rozrůstajícím se polem působnosti stále více se integrující Evropy a přeměny Evropského společenství na Evropskou unii se logicky i rozrůstalo množství odpůrců tohoto projektu, případně řady nespokojených s jeho stávající podobou. Základem pro budoucí možný rozvoj euroskeptických hnutí bylo podle mého názoru i zavedení přímých voleb do Evropského parlamentu v roce 1979, což vyústilo postupem času i ke vzniku eurokritických politických skupin přímo na půdě Evropského parlamentu. Kořeny současného euroskepticismu je ale třeba hledat ve Spojeném království, jehož politická reprezentace byla již tradičně obezřetná, či přímo negativně vymezená, vůči centralistickým tendencím objevujícím se v kontinentální části Evropy.¹ Ačkoliv se určité euroskeptické tendence projevovaly ji dříve, obvykle se za přelomový moment považuje projev britské ministerské předsedkyně Margaret Thatcherové v belgických Bruggách v roce 1988, který byl první výraznou kritikou tehdejšího směřování evropské integrace ze strany významného evropského státníka. Thatcherová se v projevu zasazovala o modelu evropské integrace jako dobrovolné spolupráci suverénních států bez nutnosti centrálního vedení z Bruselu, varovala před protekcionismem, před centralismem a před potlačováním národních identit jednotlivých států.²

Stejně jako charakterizace vývoje euroskepticismu je ale důležité vymezení samotného pojmu euroskepticismus, hlavně z důvodu výše zmíněného, že, za prvé, mezi politiky neexistuje zavedená definice a charakteristika, ale spíše souhrn několika různých definic a typologií, jak uvedu dále, a za druhé, je z toho důvodu pojem euroskepticismus používán velmi vágně a často je proto za euroskeptické označeno i jednání vyjadřující pouhý partikulární nesouhlas s danou politikou. Jednou z prvních definic euroskepticismu je heslo v Oxford English Dictionary z poloviny 80. let, kde je za "euro-skeptického" označen ten, „*kdo*

¹ Harmsen, Robert, Spiering, Menno (ed.): *Euroscepticism. Party Politics, National Identity and European Integration*. 2004, s. 16

² Thatcher, Margaret: Speech to the College of Europe ("The Bruges Speech"). [on-line]. 20. září 1988. Dostupné z <http://www.margaretthatcher.org/document/107332>

není entuziastický ohledně narůstající moci Evropské unie.³ Žádná obecně přijímaná definice euroskepticismu ale neexistuje. Paul Taggart se v roce 1998 jako jeden z prvních politologů pokusil euroskepticismus popsat jako: „výraz podmíněné nebo kvalifikované, stejně tak jako přímé a nekvalifikované opozice vůči procesu evropské integrace.“⁴ Tuto svou definici poté přeformuloval ve spolupráci s Aleksem Szczerbiakem a vzniklo rozdělení na tvrdý a měkký euroskepticismus, jimiž se budu zabývat níže. Český politolog Petr Kaniok euroskepticismus charakterizuje jako: „ideu, která odmítá myšlenku, že by v prostoru evropského kontinentu mělo dojít k přesunu politické moci směrem od národního státu na nadnárodní těleso v intencích EU, které by vykonávalo funkce státu a které by mělo atributy státu.“⁵

Co s týče ideových kořenů, lze na euroskepticismus nahlížet z mnoha úhlů. Jako základní dělení můžeme vnímat rozdělení na kritiku evropské integrace z levého a z pravého politického spektra a dělení na kritiku založenou na filosofickém základě, na ekonomickém základě a na tzv. funkcionálním základě, kdy nesouhlas s EU není principiální nebo hodnotovou záležitostí, ale důsledkem plnění opoziční role daného politického proudu, tedy kdy euroskepticismus je součástí politické strategie strany. Pravá část politického euroskeptického spektra se vůči stavu EU obvykle vymezuje z důvodů nesouhlasu s centralistickými tendencemi, demokratickým deficitem některých evropských orgánů moci nebo deformováním volného trhu a narušováním osobní svobody, kdežto levicový euroskeptický pohled na evropskou integraci a EU můžeme zjednodušeně vnímat z hlediska rizik nových podob vykořisťování, případně nadvlády monopolů apod.⁶ Z pravicového spektra také velice často vychází kritika Evropské unie jako projektu, který stojí na počátku snah o destrukci tradičního modelu národního států s cílem přetvoření Evropy na centralizovaný „superstát“ a nahrazení kulturní, identitární a jazykové evropské rozličnosti jednotným „evropanstvím“. Toto myšlení je základem nacionalistické kritiky evropské integrace, která podle mého názoru tvoří velmi významný podíl současného euroskepticismu

³ Harmsen, Robert, Spiering, Menno (ed.): *Euroscepticism. Party Politics, National Identity and European Integration*. 2004, s. 15

⁴ Szczerbiak, Aleks, Taggart, Paul: *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 1. Case studies and country surveys*. 2008, s. 7

⁵ Kaniok, Petr: *Evropanisté, eurogovernmentalisté a euroskeptici: reflexe euroskepticismu a jeho stranických projevů*. 2006, s. 30

⁶ Tamtéž, s. 20

3. Metodologická část

3.1. Typologie stranického euroskepticismu

Jedním z výchozích přístupů teoretické části mé bakalářské práce bude charakterizace modelů, pojetí a typologií tzv. stranického euroskepticismu, který je ve výzkumu euroskepticismu na poli politologie přístupem nejužívanějším, a to hlavně z důvodu vlivu, který na oblast politiky politické strany jednoznačně mají. Dosavadní výzkum stranického euroskepticismu stojí na hlavně práci autorů Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka, kteří jsou podle mého názoru zdrojem zřejmě nejrelevantnějším, protože jsou v oblasti výzkumu stranického euroskepticismu jednoznačně autory nejcitovanějšími, jejich závěry jsou nejvyužívanější, a i já sám jsem tedy s výsledky jejich výzkumu pracoval nejvíce.

Následující přístupy jsem pro svou práci zvolil ze dvou hlavních důvodů. Prvním je, že autoři Taggart a Szczerbiak sami ve svých publikacích hodnotí typologie autorů Kopeckého a Muddeho, Contiho a Flooda s Usherwoodem jako nejpodstatnější v debatě ohledně stranického euroskepticismu.⁷ A za druhé, svou práci jsem založil na analýze a komparaci pojetí euroskepticismu dvou českých politických stran a většina českých publikací zabývajících se charakteristikou stranického euroskepticismu se zaměřuje právě na tyto výše uvedené typologie, jmenujme hlavně práci Petra Kanioka, Vlastimila Havlíka nebo Lubomíra Kopečka.

3.1.1. Typologie Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka

Jako první se konkrétní charakteristiku stranického euroskepticismu pokusil vymezit britský politolog Paul Taggart v roce 1998, který se ve svém výzkumu zaměřil pouze na země západní Evropy a zavedl první jednoduchou definici euroskepticismu, který popsal jako „*ideu podmíněné nebo kvalifikované opozice, stejně jako přímé a nekvalifikované opozice vůči procesu evropské integrace,*“ která se posléze ukázala být příliš obecnou.⁸

⁷ Szczerbiak, Aleks, Taggart, Paul: *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 1. Case studies and country surveys.* 2008. s. 6

⁸ *A Touchstone of Dissent: Euroscepticism in Contemporary Western European Party Systems.* European Journal of Political Research, roč. 33, s. 363. In Szczerbiak, Aleks, Taggart, Paul: *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 1. Case studies and country surveys.* 2008. s. 7

Poté ve spolupráci s Aleksem Szczerbiakem zkoumali stranický euroskepticismus celkem v 25 zemích Evropy (členských i kandidátských zemích EU) a zjistili, že ve většině těchto zemí lze vyzorovat určité shodující se znaky u euroskeptických politických subjektů, a zároveň původní obecnou definici euroskepticismu je třeba z důvodu různorodosti euroskepticky se profilujících stran rozšířit, následkem čehož definovali dvě nové kategorie stranického euroskepticismu:

- **Tvrký euroskepticismus** - je principiální opozice vůči EU a evropské integraci a je přítomný u stran, které mají zájem na vystoupení své země z EU, nebo u stran, jejichž politika je v opozici s celým projektem evropské integrace a je zároveň je u stran již formulována.

Sem se řadí strany, které jsou buďto tzv. *single-issue* (v tomto případě principiálně vymezené vůči EU) nebo které se vůči EU vymezují díky tomu, že se její politické směřování neztotožňuje s ideologií dané strany. A druhým typem byl:

- **Měkký euroskepticismus** - není principiální nesouhlas s evropskou integrací nebo členstvím země v EU, ale obsah jedné či více oblastí politiky vede ke kvalifikované opozici vůči EU nebo existuje názor, že "národní zájmy" jsou v rozporu se současným směřováním EU.

Sem se pak řadí strany, které se principiálně vůči EU nevymezují, ale nesouhlasí s určitým směřováním určité politiky EU směrem, kterým se ony strany ubírat nechtějí.⁹

⁹ Szczerbiak, Aleks, Taggart, Paul: *The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States*. 2002, s. 7

3.1.2. Typologie Petra Kopeckého a Case Muddeho

Vůči tomuto rozdělení stranického euroskepticismu na *tvrdý* a *měkký* se ohradili v Belgii a Nizozemí působící autoři Kopecký a Mudde, kteří ve svém příspěvku z roku 2002 kritizovali Taggartovu a Szczerbiakovou typologii v několika bodech. Především, že *měkký euroskepticismus* je natolik obecně formulován, že do něj mohou být zařazeny takřka všechny politické strany, které se vůči EU vysloví jakkoli kriticky, nebo že se autoři vůbec nezaobírají významným rozdílem mezi opozicí vůči Evropské unii a opozicí vůči evropské integraci jako takové, kdy jsou pak mezi euroskeptické řazeny i strany, které jsou principiálně proevropské, ale pouze se neztotožňují se současným modelem Evropské unie.¹⁰

Kopecký a Mudde proto přicházejí s dvojdimenzionálním rozdělením na *podporu evropské integraci* a *podporu Evropské unie*. První zmíněná dimenze zahrnuje *eurofilly* a *eurofoby*. *Eurofilové* věří, že základem evropské integrace (a následně EU) je institucionalizovaná spolupráce jednotlivých států na základě sdílené suverenity a zároveň svobodného trhu, tedy sdílení jak složky politické, tak ekonomické. Podle autorů to tedy mohou být jak zastánci vytvoření jednotného nadnárodního státu, tak i zastánci pouze celoevropské ekonomické spolupráce bez nutnosti dalšího přesunu pravomocí národního státu na supranacionální úroveň. Naproti tomu *eurofobové* se vůči ideji evropské integrace vymezují zcela, a to z buďto z důvodů ideologických (nacionalismus, socialismus), nebo protože nevěří ve fungování bezproblémové integrace evropských států. Druhou dimenzí je pak *podpora Evropské unie*, která od sebe odděluje *eurooptimisty* a *europesimisty*. *Eurooptimisté* souhlasí se směřováním a stavem Evropské unie a věří ve správnost tohoto směřování, přičemž ale Kopecký a Mudde poznamenávají, že určitý dílčí nesouhlas tyto strany rozhodně ještě z kategorie *eurooptimistů* vyřazovat nemusí. Druhou kategorií jsou poté *europesimisté*, kteří se vyznačují kritikou k EU, a to buďto z důvodu nesouhlasu se současným stavem Unie, anebo z důvodu jejího současného směřování. *Europesimisté* ale také nemusí usilovat o vystoupení z EU, mohou se pouze zasazovat o její přeměnu v dané konkrétní oblasti. Spojení těchto výše nastíněných kategorií poté vytváří čtyři ideální typy. *Euroentuziasté* jsou neoptimističtější variantou, strany sem řazené vnímají EU naprosto pozitivně. Druhou variantou jsou *euroskeptici*, kteří obecně s myšlenkou evropské integrace

¹⁰ Kopecký, Petr, Mudde, Cas: *The Two Sides of Euroscepticism. Party Positions on European Integration in East Central Europe*. 2002, s. 300

souhlasí, ale mají výhrady k jejímu současnému směřování. Třetím typem jsou *europragmatici*, kteří ideu evropské integrace nijak nepodporují, ale s EU souhlasí výhradně z utilitaristických důvodů. A jako poslední autoři jmenují tzv. *euroodmítače*, kteří představují nejnegativnější formu přístupu strany k EU, kdy nepodporují ani základní integrační ideu, ani současnou podobu Evropské unie. Kopecký a Mudde na závěr ještě zdůrazňují, že se jedná pouze o ideální typy, a ne rigidní, neměnnou typologii.¹¹

Pro větší přehlednost zde nabízím i stručnou tabulku :

		<i>Podpora evropské integrace</i>	
		Eurofilové	Eurofobové
<i>Podpora Evropské unie</i>	Eurooptimisti	Euroentuziasti	Europragmatici
	Europesimisti	Euroskeptici	Euroodmítači

Tabulka č. 1 - podle typologie stranického euroskepticismu Kopeckého a Muddeho¹²

3.1.3. Typologie Nicoló Contiho

Italský autor Nicoló Conti svou typologii zakládá na zkoumání italského stranického systému v letech 1994-2004, kdy se snaží objevit souvislosti mezi přístupem politických stran k Evropské unii a mechanismy domácího stranického systému. Snaží se zjistit, jestli postavení politické strany, jako například její zařazení na „pravolevé“ ose, či ideologie, kterou strana vyznává, má vliv na postoji strany k EU a k evropské integraci, nebo jestli není přístup strany k EU dán pouze strategicky, případně do jaké míry se na přístupu strany odráží její reálná politická moc, např. jestli je strana vládní, nebo opoziční, případně jak se v průběhu mocenských změn mění stranická rétorika ohledně vztahu k EU.¹³

Conti, později ve spolupráci s Lucou Verzichellim, přejímá od Taggarta a Szczerbiaka jejich dvoustupňovou typologii *tvrdého a měkkého euroskepticismu*, kterou ale z důvodu jeho

¹¹ Kopecký, Petr, Mudde, Cas: *The Two Sides of Euroscepticism. Party Positions on European Integration in East Central Europe*. 2002, s. 301-304

¹² Tamtéž, s. 303

¹³ Conti, Nicoló: *Party Attitudes to European Integration: A Longitudinal Analysis of the Italian Case*. 2002, s. 6

omezenosti pouze na negativní přístup strany k Evropské unii pokládá za nedostačující, a doplňuje ji ještě o další tři kategorie přístupů. Jedná se o postoj *neutrální*, dále o *funkční europeanismus* a o *identitární europeanismus*.

Dohromady Conti tedy představuje pět možných přístupů politických stran k EU, které pro upřesnění charakterizují podrobněji:

- **Tvrký euroskepticismus** - principiální nesouhlas strany s projektem evropské integrace, nedůvěra v reformu stávajícího směřování a stav EU, přesvědčení o nelegitimitě EU a snaha o vystoupení z ní.
- **Měkký euroskepticismus** - nejedná se o principiální nesouhlas s evropskou integrací, ale je zde kritika či snaha o reformu určité oblasti politiky EU, která není v souladu s politikou dané strany. Legitimita EU není zpochybňována, strana vyslovuje i pozitivní a konstruktivní kritiku.
- **Neutrální postoj** - strana nedává ve své politické agendě prostor evropské tématice, případně pouze dílčí. Zároveň je ze ale prostor pro zaplnění této mezery, a to ať již *euroskepticismem* nebo *europeanismem*.
- **Funkční europeanismus** - jedná se o pozitivní přístup k evropské integraci, ale pouze do té doby, dokud se evropská integrace shoduje se zájmy dané strany (např. národní zájmy). Strana podporuje další integraci pouze v případě, že to není v rozporu s jejími zájmy, které stojí v žebříčky preferencí rozhodně nad projektem evropské integrace a EU.
- **Identitární europeanismus** - nejpozitivnější přístup k EU a evropské integraci, nepřevažují vlastní preference nad EU, protože samotná evropská integrace je nejvyšším zájmem strany, stejně jako její další prohlubování. Rétorika je silně proevropská, a to i v případě, že s sebou integrace přináší partikulární negativní důsledky.

Podle Contiho se zařazení jednotlivých stran může měnit, a to podle toho, jak se politická moc strany mění, například kolísání mezi *funkčním europeanismem* a *měkkým euroskepticismem* je jednoznačně možné, naproti tomu transformace *tvrdého euroskepticismu* do pozice *identitárního europeanismu* je de facto nereálná.¹⁴

¹⁴ Conti, Nicoló: *Party Attitudes to European Integration: A Longitudinal Analysis of the Italian Case*. 2002, s. 7-10

Pro zjednodušení přikládám opět tabulku, přičemž *neutrální postoj* lze logicky vynechat:

	Přístup	Cíl	Stupeň integrace	Rétorika
<i>Tvrký euroskepticismus</i>	Principiální opozice	Radikální změna směřování EU, nebo vystoupení země z EU	Návrat moci zpět členským státům	Protestní
<i>Měkký euroskepticismus</i>	Kvalifikovaná opozice	Reforma stávajícího směřování EU	Intergovernmentalismus	Orientovaná na prosazení vlastních zájmů
<i>Funkční europeanismus</i>	Kvalifikovaná podpora	Status quo nebo další prohlubování integraci, pokud se to slučuje se zájmy dané strany	Intergovernmentalismus	Orientovaná na prosazení vlastních zájmů
<i>Identitární europeanismus</i>	Principiální podpora	Bezpodmínečná podpora prohlubování integrace	Supranacionalismus	Oslavná

Tabulka č. 2 - podle Contiho¹⁵

¹⁵ Conti, Nicoló: *Party Attitudes to European Integration: A Longitudinal Analysis of the Italian Case*. 2002, s. 24

3.1.4. Typologie Christophera Flooda a Simona Usherwooda

Britští autoři Flood a Usherwood se ve svém příspěvku ohrazují vůči obecné tendenci vnímat euroskepticismus jednoduše pouze jako postoj vymezující se vůči podpoře evropské integrace a namítají, že u většiny politických stran se v případě euroskepticismu jedná o kombinace několika rovin a problémů, jež strany vedou k zastávání určitých euroskeptických pozicí. Autoři například kritizují nedostatečné se zaměření dosavadních studií na problematiku euroskeptických názorů přítomných u stranických frakcí nebo v rámci různých nátlakových skupin.¹⁶

Autoři proto přicházejí s typologií, která je oproti předchozím o něco širší, ale zároveň je stále flexibilní, co se změn stranických postojů týče. Právě rigidita těchto typologií je z jejich pohledu silně kontraproduktivní, protože množství politických stran své přístupy k EU s postupem času mění, stejně jako se mění EU samotná. Je zároveň důležité zmínit fakt, že podle typologie Flooda a Usherwooda nemusí strana zastávat jen jednu polohu, ale i jejich kombinace, zvláště v přístupu k jednotlivým otázkám evropské integrace, což může být dáno například frakční roztržitostí v rámci strany.

Nyní se zaměřím již na jednotlivé kategorie přístupů. Nejpozitivnějším typem jsou strany *maximalistické*, které se snaží evropskou integraci prohlubovat co možná nejvíce a co nejrychleji, jak jen to je uskutečnitelné s ohledem na praktickou realizaci vybraného integračního modelu. Druhým typem jsou strany *reformistické*, které schvalují další vývoj integrace, ale zároveň se zasazují o nápravu (reformu) nedostatků předchozích integračních procesů. Jako třetí kategorii autoři uvádějí strany *gradualistické*, které stejně jako kategorie předchozí s další integrací souhlasí, ale pouze pokud je realizována postupně a pozvolna. Čtvrtým typem jsou strany *minimalistické*, které se ztotožňují se současným *statutem quo*, který chtějí zachovat, a z tohoto důvodu nesouhlasí s dalším prohlubováním evropské integrace. Předposlední, a tedy pátou kategorií, jsou strany *revizionistické*, které se současným stavem integračního procesu nesouhlasí a mají zájem na návrat do určité předchozí integrační fáze, nejčastěji do stavu před přijetím určité evropské dohody. A posledním typem jsou strany *odmítavé (rejectionist)*, které evropskou integraci zcela odmítají, stejně tak jako participaci na ní.¹⁷

¹⁶ Flood, Christopher, Usherwood, Simon: *Positions, Dispositions, Transitions: A Model of Group Alignment on EU Integration*. 2005, s. 1

¹⁷ Tamtéž, s. 6-7

3.1.5. Revidovaná typologie Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka

Taggart s Szczerbiakem uznali oprávněnost kritických argumentů výše zmíněných autorů (hlavně Kopeckého a Muddeho), že jejich pojetí *měkkého euroskepticismu* je příliš obecné a lze do něj tedy *de facto* zařadit téměř každou stranu, která se vyjádří jakkoliv kriticky na libovolnou oblast politiky Evropské unie, a taktéž uznávají, že jakožto měřítko nesouhlasu s projektem evropské integrace není vhodné používat vztah strany ke členství v EU, ale je mnohem praktičtější uvažovat o vztahu k evropské integraci jako takové, ne tedy jen o konkrétní Evropské unii.¹⁸

Ale stejně jako kritiku přijímají, tak se zároveň i kriticky vyjadřují k typologiím navrženými svými předchozími kritiky. Zaměřují se především na Kopeckého a Muddeho, kterým vytýkají, že jejich typologie je zčásti nelogická (například jejich kategorie *europragmatiků*), neboť existuje mnoho stran, které zkrátka do této jejich typologie zařadit nelze.¹⁹ Podobným způsobem se vyjadřují i ke snahám Contiho a Flooda s Usherwoodem, když jejich typologie kritizují jako příliš ambiciózní a rozsáhlé na to, aby do jejich jednotlivých kategorií mohly být zařazeny veškeré politické strany v Evropě.²⁰

Přichází tedy nakonec s redefinovanými návrhy definic svých dvou původních kategorií, tedy *tvrdého* a *měkkého euroskepticismu*:

- **Tvrký euroskepticismus** - jedná se o principiální opozici vůči projektu evropské integrace, reprezentované Evropskou unií, tedy o opozici vůči přesunu moci nadnárodním institucím jako právě EU.
- **Měkký euroskepticismus** - nejedná se o principiální námitky k projektu evropské integrace přesouvající moc na nadnárodní úroveň jako je EU, ale je zde opozice vůči stávajícímu či budoucímu prohlubování této integrace a dalšímu přesouvání pravomocí na úroveň EU.²¹

¹⁸ Szczerbiak, Aleks, Taggart, Paul: *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 2, Comparative and theoretical perspectives*. 2008, s. 242

¹⁹ Tamtéž, s. 244

²⁰ Tamtéž, s. 246

²¹ Tamtéž, s. 248

3.1.6. Volba adekvátní typologie

Připomínky a kritiky k Taggartově a Szczerbiakově původní typologii jsou podle mého názoru do jisté míry oprávněné a je nutné je přijímat jako konstruktivní kritiku směřující k celkovému zlepšení úrovně studia a výzkumu euroskepticismu, zvláště pak námi zkoumaného euroskepticismu stranického. Studie Kopeckého a Muddeho významně přispěla k pochopení problematiky přístupu politických stran k evropské integraci, stejně jako typologie Floodova a Usherwoodova nebo Contiho. Důležitou skutečností ale je, že Taggart a Szczerbiak kritické argumenty svých kolegů pozitivně přijali a pomocí nich revidovali vlastní optiku, prostřednictvím které následně dále zkoumali problematiku stranického euroskepticismu. Jejich revidovaná typologie působí sice ve srovnání s ambiciózními typologiemi výše zmíněnými velice jednoduše, ale ve skutečnosti je právě toto její největší pozitivum, protože oproti ostatním se zdá být do dnešní doby jako jediná obecně platná, co se konceptualizace stranického euroskepticismu týče. Lze do ní totiž zařadit snad všechny politické strany, s čímž mají ostatní typologie často zjevné potíže. Dalším důvodem, proč je namísto zvolit Taggartovu a Szczerbiakovu typologii, je fakt, že rozsah vědecké práce těchto autorů evidentně převyšuje svým objemem vědecké příspěvky autorů ostatních, a je tedy k dispozici mnoho teoretického materiálu, o který se lze během mé práce opřít a ze kterého lze taktéž vycházet. Pro analýzu euroskepticismu určité politické strany je ale pouze tento přístup nedostačující, čehož jsem si vědom, proto se níže věnuji i metodám diskurzivní analýzy, které mi pomohou danou problematiku analyzovat více do hloubky.

3.2. Metoda práce: diskurzivní analýza

Pro komplexnější charakteristiku a následnou komparaci Strany svobodných občanů a Suverenity - bloku Jany Bobošíkové však pouhá aplikace výše zmíněných typologií a modelů stranického euroskepticismu, jak již bylo řečeno, nestačí. Pro hlubší analýzu obou stran je vhodné využít metody diskurzivní analýzy, která nám pomůže nahlížet na danou problematiku z jiné perspektivy než je charakterizace obou stran na základě pouhého faktografického srovnání vlastních politických programů, článků apod.

Diskurzivní analýza, jejíž metody a nástroje jsem se rozhodl z výše zmíněných důvodů zařadit do své práce, je poměrně mladou a z toho důvodu stále ještě nepříliš ucelenou vědeckou metodou. Obecně je dělena do několika podkategorií, které ale mají několik základních společných atributů. Základním prostředkem zkoumání je zde jazyk a utváření významu, což je zkoumáno nejen na psaném či mluveném projevu, ale stejně tak prostřednictvím všech různých médií, jež nám mohou pomoci analyzovat význam, který daná lidská činnost tvoří.

Diskurzivní analýza vnímá psaný nebo mluvený projev jiným způsobem než jako pouhého zprostředkovatele reality či světa z pohledu jeho autora. Jazykový projev není vnímán jako prostředník mezi vědcem a pravou realitou, ale tvrdí, že jazyk sám je nedílnou součástí společenské reality, která je ve všech přístupech diskurzivní analýzy vnímána jako sociálně konstruovaná. Diskurzivní analýza nezkoumá, zda je zkoumaný jazykový projev odrazem pravdy, či pravé reality, ale zkoumá, jakým způsobem se konstruovaný význam z jazyka tvoří, jaké jsou předpoklady toho, že cosi dostane určitý smysl, že cosi určitým je způsobem vnímáno apod.²²

Je důležité si na tomto místě ale také ujasnit, co vůbec lze chápat pod pojmem *diskurz*. Do společenských věd byl fenomén diskurzu naplno vnesen v 70. letech francouzským myslitelem Michelelem Foucaultem, který jej vnímal právě jako určitou významovou strukturu, jejíž význam je tvořen tím, jak se odlišuje od struktur jiných a které dohromady utvářejí námi chápaný svět a společnost, jehož zákonitosti se Foucault prostřednictvím odhalování vztahů

²² Beneš, Vít. *Diskurzivní analýza*. In Drulák, Petr: *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. 2008, s. 93

mezi jednotlivými diskurzivními poli snaží odhalit.²³ Foucaultovské pojetí je silně historizující, ale snaží se vytvořit alternativu přístupu k dějinám oproti klasické historiografii, která je oproti Foucaultovskému přístupu založená na kauzálním a hierarchickém vnímání dějin.

Obecně lze diskurz charakterizovat například jako „určitou významovou reprezentaci světa, která je vyjednávána v sociální interakci a řízena svými specifickými pravidly.“²⁴

Norman Fairclough rozlišuje dva přístupy chápání diskurzu, prvním je diskurz ve smyslu určité abstraktní kategorizace sociálního života (např. jazyk), a za druhé, je to diskurz jako určitá struktura, která je definována vlastní odlišností od jiných společenských struktur.²⁵

Jak již bylo řečeno metoda diskurzivní analýzy není zcela ucelena a má mnoho podob a podtypů. Mezi nejužívanější patří vedle historizujícího Foucaultova pojetí také tzv. *kritická diskurzivní analýza* (CDA), mezi jejíž přední teoretiky patří již zmíněný Norman Fairclough, Ruth Wodak či Teun A. van Dijk. Tato metoda původně vychází z Foucaultova pojetí, ale v mnoha ohledech se liší, především důrazem na lingvistickou analýzu jazyka a sociální angažovaností. Je primárně motivována „palčivými sociálními tématy, kterým se snaží skrze diskurzivní analýzu lépe porozumět.“²⁶ CDA, vycházející hlavně z Fairclougha, je založena na třech různých dimenzích výzkumu. První je dimenze lingvistická, která je založena na analýze textu a snaze odhalit vnitřní sémantické vztahy, druhou dimenzí je diskurzivní praxe, která se snaží odhalit kontext a významy, který analyzovaný text nabývá ve spojení s třetí dimenzí, a to společenskou praxí, která zahrnuje socio-kulturní podmínky, ve kterých daný kontext a význam vzniká.²⁷ Pro CDA je jedním ze stěžejních objektů zájmu analyzovat vzájemné sociální vztahy prostřednictvím analýzy faktorů ideologie a moci, které na tyto vztahy a hlavně na společenské nerovnosti mají zásadní vliv. Wodak píše, že „ideologie je

²³ Foucault, Michel: *Archeologie vědění*. 2002, s. 69

²⁴ Vašát, Petr: *Kritická diskurzivní analýza: sociální konstruktivismus v praxi* [on-line]. 2009. Dostupné z <http://www.antropologie.org/cs/publikace/prehledove-studie/317-kriticka-diskurzivni-analyza-socialni-konstruktivismus-v-praxi>

²⁵ Fairclough, Norman: *Critical discourse analysis*, *Marges Linguistiques*. Vol. 9. (2005). s. 76-94.

²⁶ Van Dijk, Teun A. *Principles of critical discourse analysis*. In Teun A. van Dijk (Ed.): *Studies in Critical Discourse Analysis*, s. 252. [on-line]. 1993. Dostupné z <http://digilib.bc.edu/reserves/sc210/gray/sc21006.pdf>

²⁷ Beneš, Vít. *Diskurzivní analýza*. In Drulák, Petr: *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. 2008, s. 102

*CDA vnímána jako důležitý aspekt vzniku a udržení nerovnoměrného rozložení mocenských vztahů."*²⁸

Zkoumání přístupů SSO a SBB k Evropské unii a evropské integraci pomocí této metody mi může pomoci proniknout více do hloubky daného problému než pouhé faktografické komparování bez hlubšího poznání dané problematiky. Obě strany jsem se rozhodl charakterizovat nejen na základě představení jejich programatiky, agendy či historie, ale taktéž se pokusit o analýzu postojů Svobodných a Suverenity k pojmům *suverenita*, *demokracie*, *svoboda* a *národ*. Tyto čtyři pojmy jsem zvolil z několika důvodů. Za prvé, jde o témata, která jsou oběma stranám a jejich politickým agendám blízká, případně jsou s nimi ve veřejném prostoru často spojována, a ony samy je užívají jako zdroj argumentů pro svou kritiku EU. Za druhé, při analýze politických programů, tiskových zpráv, článků či oficiálních vyjádření obou stran je vhodné se zaměřit na několik konkrétních oblastí, na jejichž základě následnou komparaci lze účinněji zpracovat než při pouhém plošném zkoumání, které by podle mého názoru nevedlo k optimálním výsledkům, a navíc se tyto zmíněné body v mnou zkoumaných zdrojích objevují ve vztahu k EU a evropské integraci nejčastěji. Dalším důvodem je, že všechny čtyři zmíněné oblasti jsou určitým způsobem propojeny, problematika jedné se dotýká druhé apod. Pokud řešíme problematiku ohrožení státní suverenity, určitou optikou jde zároveň ohrožení určitým způsobem vnímané svobody, stejně tak tento stav můžeme vnímat jako ohrožení národní svobody, která pro určité skupiny společnosti může představovat základ fungující demokracie, a tedy tímto náhledem se jedná v případě narušení státní suverenity i o narušení demokratického zřízení. Zároveň sem zvolil tyto čtyři diskurzivní oblasti z důvodu, jak již je zmíněno výše, že na první pohled se přístupy obou stran k těmto problematikám a tématům mohou jevit jako podobné, přinejmenším jsou obě strany zejména v mediální oblasti vnímané jako minimálně srovnatelné, ale při hlubším zkoumání se tento pohled ukazuje jako nesprávný.

Toto obecné řazení SSO a SBB do jedné zjednodušené kategorie tzv. euroskepticistických stran může být dáno právě oním obecným zjednodušeným pohledem na problematiku euroskepticismu, jehož nabourání a upřesnění je dalším cílem mé bakalářské práce. Na tomto místě se také nabízí množství otázek, například, kde a jak je nahlíženo oběma optikou obou stran na faktor hrozby a ohrožení, kde je hranice, kdy je daná strana ochotna

²⁸ Wodak, Ruth, Meyer, Michael: *Methods of critical discourse analysis. 1st edition.* 2001, s. 10

učinit radikální kroky, zda postoje stran k vytyčeným 4 oblastem vycházejí ze stejných kořenů, politicko-filosofických zdrojů apod.

3.2.1. Suverenita

Prvním zkoumaným pojmem bude státní suverenita, nebo taktéž státní svrchovanost. Historicky je pojem státní suverenity poprvé vnímám zřejmě v dobách renesanční Itálie, kdy se poprvé objevují pojmy jako „raison d'état," čili státní zájem, který otevírá cestu ke vnímání státní suverenity, jak ji vnímáme dnes. Ale za prvního autora, který se věnuje suverenitě jako takové, je považován Jean Bodin, který jako první podal definici pojmu suverenita, kterou chápe jako konečnou moc vladaře, jakožto suveréna nad občany, kontrolovat všechny občany i události uvnitř teritoria spadajícího pod jeho jurisdikci.²⁹

Moderní koncept suverenity státu, jako jej chápeme dnes, je především tzv. *vestfálský systém*. Vznikl po Vestfálském míru uzavřeném roku 1648 a ukončil stovky let trvající koncepci nesuverénních státních evropských územních celků bojujících neustále o moc s církví a mezi sebou, kdy moc nebyla jasně definovaná, stejně jako neexistoval jakýkoliv stabilní dlouhodobý systém mezinárodní rovnováhy. Ve vestfálském systému se de facto zrodily moderní národní státy, kde se poprvé státy vnímají mezi sebou jako rovný s rovným a kde suverenita byla dosazena do rukou vládců daných zemí. Tedy, že zde již není žádná nadnárodní autorita, ale že je zde systém, kdy jsou si všichni rovni a zároveň jsou na sobě nezávislí, tedy suverénní.

V dnešní době je suverenita sice stále vnímána podobným způsobem, avšak je zde mnohem více faktorů, které danou suverenitu ovlivňují. Za prvé ji ovlivňuje mnoho aktérů zevnitř státu, a za druhé, je zde existence činitelů vnějších, zejména mezinárodních organizací, regionálních hegemonních států apod. Zjednodušeně tak můžeme suverenitu rozdělit na dva hlavní typy: na *suverenitu vnitřní* a *suverenitu vnější*. *Suverenita vnitřní* se zakládá na stavu, kdy panovník či vláda má v zemi svrchovanou moc nad děním v ní a má sílu a moc si onu svrchovanost případně vynutit. Weberovsky řečeno má monopol legitimního násilí. Naproti tomu *suverenitou vnější* je myšleno udržení svrchovanosti státu navenek, zabezpečit jej proti případným nepřítelům, tedy být autonomní jednotkou v rámci mezinárodního společenství. Pokud stát může podle svého přesvědčení nakládat se svými

²⁹ Krejčí, Oskar. *Mezinárodní politika*. 2001, s. 233

záležitostmi a sám rozhodovat o všem na svém území, pak je suverénní.³⁰ Dnes je proto samozřejmě téměř nemožné hovořit o výše zmíněném vestfálském typu suverenity, každý stát je dnes součástí nějaké mezinárodní organizace, které dobrovolně předává některé své pravomoci s cílem získat nějaké benefity z členství v ní plynoucí.

Otázkou spíše je, do jaké míry může stát předávat své pravomoci, aby mohl být považován za suverénní stát, a kdy už svrchovaným státem není atd. V našich poměrech je dnes tato otázka nejožehavější logicky ohledně integrace do Evropské unie, a tedy i mé práce.

3.2.2. Demokracie

Základem pro pochopení vztahu SSO a SBB k demokracii je ujasnění si, jakým způsobem vlastně pojem demokracie chápeme dnes. Historické zakotvení pojmu a jeho vznik není úkolem této práce, ale je nutné si ujasnit, že existují určité základní přístupy k chápání demokracie, jejichž popis nám může pomoci vztah obou stran k demokracii analyzovat. Demokracii dnes můžeme zjednodušeně vnímat jako klasickou antickou, demokracii jako nástroj pro ochranu individuálních svobod a práv před svévolí státu, demokracii jako prostředek rozvoje jak jedince, tak společenství okolo něj, a v poslední řadě tzv. lidovou demokracii vycházející z marxistických kořenů.³¹ Každý z těchto pohledů se významně odlišuje od ostatních, má mnoho různých podkategorií a výsledkem je fakt, že k termínu demokracie se dnes hlásí stoupenci nejrůznějších politických směrů, často velmi vzájemně názorově vzdálených.

Klasická antická demokracie dnes představuje pouhý ideál, který neslouží jako politický cíl, ale hlavně jako určité teoretický základ, ze kterého ostatní modely demokracie vychází, se kterým se poměřují a od kterého se případně snaží odlišit. Jestliže pak základem dnešního přístupu k demokracii a určitým celosvětovým standardem je tzv. liberální demokracie, pak mým hlavním záměrem bude mnou analyzované strany charakterizovat na linii demokracie chápané *jako ochrana svobod a práv jedince* a demokracie *jako prostředek rozvoje společnosti a jedince*. Tedy zjistit, zda-li strana se staví za klasické liberální pozice, kdy stát ohrožuje svobody jedinců svou rozpínavostí a cílem demokracie je tento rozpínající se státní moc limitovat a nabourat tak monopolní vliv státu na každodenní život jedince, nebo

³⁰ Barša, Pavel, Císař, Ondřej: *Anarchie a řád ve světové politice*. 2008, s. 386

³¹ Heywood, Andrew: *Politologie*. 2008, s. 105

zda-li je cílem prostřednictvím demokracie občana zapojit do rozhodování na co nejširším prostoru, a tímto ho obdařit nejen mocí, ale zároveň související zodpovědností, a tak de facto rozvíjet jeho zájem o společenství, ve kterém žije, a jeho obecné blaho. Demokracie je tedy buď nástrojem nebo naplněním.

3.2.3. Svoboda

Podobně jako u ostatních mnou zde představovaných diskurzů má i fenomén svobody mnoho historických významů a přístupů a pro různé politické směry byla a je svoboda vnímána různými způsoby a stejně tak má i jiné ideové kořeny. Svoboda obecně znamená mít právo činit to, co sám činit chce, a záleží již poté na daném přístupu, kam až může moje svoboda sahát, případně do jaké míry jsem v určitém momentu svobodný apod. Ve 20. století se základní dichotomií stalo berlinovské dělení svobody na *svobodu negativní* a *svobodu pozitivní*, kdy *svobodou negativní* chápeme stav, kdy člověk osvobozen od vnějšího tlaku, který by ho určitým způsobem limitoval v jeho konání. Může se tedy svobodně rozhodnout, co a jakým způsobem chce činit, a tato skutečnost je základem jeho individuální svobody. Naproti tomu *svoboda pozitivní* je stavem, jehož základem je vnitřní autonomie člověka, který je schopen jednat pouze na základě vlastního rozhodnutí, které je nezatížené vnějším tlakem a okolnostmi.

Důležitým faktorem pro mou práci je vytyčení si pojmu svobody a její limitace na úrovni státu, vztahu jeho občanů, tedy kam až může dosáhnout svoboda jedince ve vztahu osobní svobody druhého, nebo ve vztahu osobní svobody jedince ve vztahu ke státní moci, tedy do jaké míry stát omezuje individuální svobody, jaké vůbec jsou základní individuální svobody, a do jaké míry je omezování individuálních svobod ze strany státu akceptovatelné. Zde jsou právě rozdíly mezi vnímáním klasické lockeovské liberální tradice, která ponechává větší prostor pro individuální rozhodování jedinců, nebo tradice hobbesovské, která individuální svobody více omezuje v zájmu svých občanů, které tak podle svých slov ochraňuje před nimi samými. Marxistická tradice naproti tomu vnímá obecně vnímané svobody a práva pouze jako formální, ale v reálném životě de facto neexistující. Zde lze také

hovořit o tzv. paradoxu pozitivní svobody, kdy je narušována domnělá svoboda jednotlivce s cílem osvobodit jej ve skutečnosti. Onen člověk se pouze domnívá, že je svobodný.³²

3.2.4. Národ

Problematika pojmu národ je stejně jako výše zmíněné pojmy vykládána různými způsoby, nahlížena z různých ideových pozic, a tedy má i mnoho významů. Na otázku, co vůbec národ jako takový je, neexistuje standardizovaná odpověď, ale tradičně se jím chápe určité společenství lidí, které má společné kulturní zázemí (jazyk, tradice, historie) a které se s tímto kulturním rámcem také identifikuje. Heywood národy dělí *kulturní* a *politické společenství*, kde národy vnímané jako *kulturní společenství* jsou popisovány právě jako společenství sdílející společnou historii, jazyk a kulturu, která je děděna jeho příslušníky z generaci na generaci, čili se jedná o určení předurčení být příslušníkem takového národa bez ohledu na vlastní vůli. Naproti tomu chápání národa jako *politického společenství* se definuje příslušností či identifikací s určitým politickým, společenským či kulturním okruhem, který je založen na daných pravidlech a normách, jejichž přijetí jedince opravňuje sebe samotného považovat se za příslušníka onoho politického národa.³³

Historický vznik národa není předmětem této práce, ale je důležité si osvětlit několik faktorů které moderní národy ovlivňují. Jak již bylo zmíněno výše, je velký rozdíl mezi vnímáním národní příslušnosti z hlediska etnického původu, nebo z hlediska sebeidentifikace s určitým společenstvím. Dále je nutné vnímat rozdíl mezi pojetím národa jako historického, až mýtického, organismu, jak ho popisoval Herder či jak o něm psal Gellner³⁴, a mezi pojetím národa jako přirozené a tradiční jednotky organizace lidstva.

Problematika nacionalismu logicky s národem neoddělitelně souvisí. Ben-Israel vznik nacionalismu popisuje tak, že „*nacionalismus ke své aktivaci nepotřebuje definici národa, nýbrž jeho identifikaci, obsahující dvě kritéria. Zatímco objektivní kritérium tvoří takové rozlišovací znak, jako je jazyk, původ, území atd., kritérium subjektivní se týká sebeuvědomění skupiny, která se prohlašuje za národ. V historickém procesu, v němž se utvořily národy na určitém území, předcházely objektivní faktory kolektivnímu vědomí. Nástup ideologie*

³² BERLIN, Isaiah: *Čtyři eseje o svobodě*. 1999, s. 33

³³ Heywood, Andrew: *Politologie*. 2008, s. 139

³⁴ Gellner, Ernest: *Nacionalismus*. 2003, s. 23

nacionalismu tuto poslušnost obrací a vedení se ujímá vědomá volba."³⁵ Pozitivní přístup k národnímu celku, jehož jsme příslušníky, má také několik různých podob, Heywood nacionalismy dělí na *liberální, konzervativní, rozpínavý a protikoloniální*.³⁶ Pro mou práci je však stěžejní dnes velmi diskutovaná otázka smyslu a budoucnosti politického konceptu tzv. *národního státu*, který je nejen historickým pojmem, ale dodnes je uvažovanou politickou koncepcí, i když je podobně jako u pojmu národa velice obtížné docílit jasné definice. Národní stát je ale dodnes základní jednotkou studia mezinárodních vztahů. Národním státem dnes většinou chápeme územní celky, kde určitý národ hraje dominantní roli a kde je vytvořena určitá fúze mezi územím a národem. Tento „státní“ národ může být jak kulturní, tak politický. U konceptu státního národa ale hrozí, že propast mezi „my“ a „oni“ se bude stále rozšiřovat spolu s prorůstáním národa a státního aparátu, což může mít za výsledek válečné konflikty mezi jednotlivými státy.³⁷

³⁵ Ben-Israel, Hedva. *Nacionalismus v historické perspektivě*. In Hroch, Miroslav (ed.): *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. 2003, s. 310

³⁶ Heywood, Andrew. *Politologie*. 2008, s. 144

³⁷ Barša, Pavel, Císař, Ondřej: *Anarchie a řád ve světové politice*. 2008, s. 286

4. Analýza euroskeptických stran

4.1. Euroskepticismus v ČR

Česká republika zažívala logicky podobný vývoj jako některé ostatní země bývalého východního bloku, které se po roce 1989 rozhodly nasměrovat svůj další vývoj směrem na Západ. Jestliže v 90. letech lze hovořit o víceméně celospolečenském souhlasu se směřováním ČR do evropských struktur, tedy jak do ES, tak po roce 1993 již do Evropské unie, tak v období na přelomu tisíciletí projevy nesouhlasu s plánovaným vstupem ČR do EU začínají sílit. Stále jsou ale tyto hlasy vyloženě menšinové. Obecný politický i společenský samozřejmý souhlas se vstupem do unijních struktur je společný většině postkomunistických zemí a je zjevně silně spojen s transformačním obdobím v těchto zemích, kdy samotná transformace jak společenská, tak hospodářská v daném období dočasně vytlačila z centra dění vše ostatní.³⁸

V dubnu roku 2001 pak zveřejnila skupina autorů pod vedením dnešního europoslance za ODS a i tehdejšího čelního představitele strany Jana Zahradila tzv. *Manifest českého eurorealismu*, který byl materiálem určeným k tehdejší ideové konferenci ODS a měl se podle autorů stát doplňkem zahraničně-politické koncepce strany.³⁹ Manifest si kladl za cíl realisticky zvážit klady a zápory plánovaného vstupu do Unie, upozornit na negativa, která by z členství mohla plynout a nastínit případné teoretické alternativy v případě nepřistoupení ČR k EU, přičemž ale Manifest snahu nevstoupit do EU neobsahuje. Občanská demokratická strana byla v této době považována za přední stranu českého euroskepticismu, což bylo dáno hlavně výraznou osobou v jejím čele Václavem Klausem, který, ačkoliv za jeho vlády podala Česká republika oficiální přihlášku do Unie, byl i dodnes je považovaný za předního českého euroskeptika, což dokazuje svou četnou publikační činností, stejně jako svou pro mnohé kontroverzní politickou aktivitou.⁴⁰ Václav Klaus sice směřoval ČR do EU, ale zároveň jím

³⁸ Havlík, Vlastimil: *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy*. 2006, s. 23

³⁹ Zahradil, Jan, a kol.: *Manifest českého eurorealismu*. [on-line]. Duben 2001. Dostupné z http://www.zahradil.eu/assets/files/publikace/manifest_eurorealismu.pdf

⁴⁰ Bednář, Miloslav: *Evropanská tyranie: česká státní idea, Evropská unie a demokratická civilizace*. 2003, s. 185

byla Unie již od poloviny 90. let konzistentně kritizována pro nadměrnou regulaci a neefektivitu.⁴¹

Eurokritická pozice ODS byla ale orientována hlavně na nesouhlas strany s nadměrným přenášením národních kompetencí na nadnárodní evropskou úroveň, proti členství v Unii se strana nikdy nestavěla a stejně tak i pozitivně hodnotila některé aspekty členství, jako například liberalizační snahy EU, otevírání nových trhů apod.⁴²

Ačkoliv v českém politickém prostředí kritika vývoje evropské integrace přichází ve větší míře z pravicového politického spektra, bylo by omylem se nezmínit i kritice levicové. Jejím hlavním představitelem se stala KSČM, která svou zahraničně-politickou koncepci v Evropě postavila na kritice EU jako projektu, který je ohrožením české státní suverenity, je ovládán monopoly a ovládán neoliberalismem. Zároveň se však ani komunisté nestaví proti členství v samotné EU.⁴³ V KSČM můžeme vnímat i europozitivní proudy, zde lze pak nalézt spojení s tzv. „eurokomunismem.“

Euroskeptické názory byly samozřejmě přítomné i v dalších politických stranách, za všechny jmenujme hlavně nejznámějšího představitele krajní pravice z 90. let Sdružení pro republiku - Republikánskou stranu Československa v čele s Miroslavem Sládkem nebo Nezávislé demokraty v čele s Vladimírem Železným, který spolu s pozdější předsedkyní euroskeptické Suverenity- bloku Jany Bobošíkové Janou Bobošíkovou uspěli v prvních českých volbách do EP v roce 2004, kde získali 2 mandáty.⁴⁴

Euroskeptické hlasy se začínaly více aktivizovat v době blížícího se referenda o vstupu ČR do EU v červnu 2003, jmenujme například eurokritickou publikaci tehdejšího ekonomického analytika a dnešního předsedy Strany svobodných občanů Petra Macha s názvem *Úskalí evropské integrace* nebo sborník textů *Evropanská tyranie* od filosofa Miloslava Bednáře.

Eurokritické proudy české politiky přesto nezaznamenaly větších úspěchů a v historicky prvním českém referendu voličů hlasovalo pro přistoupení k Unii celkem 77,33 %

⁴¹ Hanley, Sean: *Embracing Europe, Opposing Europe? Party-based Euroscepticism in the Czech Republic*. In Szczerbiak, Aleks, Taggart, Paul: *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 1. Case studies and country surveys*. 2008, s. 245

⁴² Havlík, Vlastimil: *Euroscepticismus a země střední a východní Evropy*. 2006, s. 71

⁴³ Tamtéž, s. 76

⁴⁴ Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 11. - 12.06.2004 - Přehled získů mandátů [on-line]. Dostupné z <http://www.volby.cz/pls/ep2004/ep144?xjazyk=CZ>

oprávněných voličů, naproti tomu proti hlasovalo pouhých 22,67 % voličů.⁴⁵ Česká republika se tímto definitivně zapojila do tohoto evropského projektu, pouze ke vstupu do tzv. Schengenského prostoru došlo až v prosinci roku 2007.

Stejně jako v západní Evropě v 80. letech i v nově přistoupivších státech postupně se sílícím vlivem evropské politiky na chod politiky národní začínal posilovat i politický proud k těmto tendencím negativní, tedy proud euroskeptický. Hlavně v období při schvalování Lisabonské reformní smlouvy v roce 2009, kdy po jejím irském zamítnutí v referendu a následném delším odmítání jejího podepsání ze strany prezidenta Václava Klause se české euroskeptické hnutí poměrně aktivizovalo, za všechny jmenujme podporu prezidenta ze strany téhož roku vzniklé euroskeptické strany Strany svobodných občanů, tradicionalistické iniciativy Akce D.O.S.T. a taktéž část poslanců a senátorů, kteří proti přijetí smlouvy hlasovali.

V současné době, tedy po parlamentních volbách v roce 2010, se na parlamentní úrovni můžeme setkat s euroskeptickými projevy ze strany již zmíněných stran ODS, případně KSČM, ale strana, kterou by bylo možno označit za programově euroskeptickou, se na půdě Parlamentu ČR ve stávajícím volebním období nevyskytuje. Z neparlamentních stran jmenujme samozřejmě v této bakalářské práci analyzovanou Stranu svobodných občanů a Suverenitu - blok Jany Bobošíkové, nebo Dělnickou stranu sociální spravedlnosti, pro kterou ale euroskeptická pozice není natolik výraznou součástí její politické agendy jako u SSO a SBB. Výraznější euroskeptické politické subjekty se na mimoparlamentní české scéně již nevyskytují

4.2. Zdroje pro analýzu euroskepticismu SSO a SBB

Hlavním cílem mé bakalářské práce není pouhé představení politické agendy, programatiky a ideologie SSO a SBB, ale hlavně snaha o hlubší náhled do pojetí euroskepticismu obou stran. Zároveň se pokouším tuto problematiku nahlížet z několika různých úhlů pohledu, které se na první pohled mohou jevit jako spolu nesouvisející, ale podle mého názoru právě toto může ve výsledku přispět k větší komplexnosti mé analýzy.

⁴⁵ Referendum o přistoupení České republiky k Evropské unii konané ve dnech 13.-14.06.2003 - Výsledky za Českou republiku [on-line]. Dostupné z <http://www.volby.cz/pls/ref2003/re13?xjazyk=CZ>

Rozhodl jsem se proto pro analytickou část své bakalářské práce analyzovat větší množství zdrojů a materiálů, které mi umožní více do této problematiky proniknout. Primárním zdrojem pro mne jsou webové stránky obou politických stran, kde je soustředěno největší množství pro mou práci vhodných informací. Vedle samotných volebních programů SSO a SBB, stranických stanov, myšlení a vlastní sebeprezentace stran, se jedná především o soubory tiskových zpráv, mediálních prohlášení nebo oficiálních stranických prohlášení apod. Zajímavým zdrojem jsou taktéž různé mediální výstupy ve formě veřejných projevů, například demonstrací obou stran, kde je zajímavé sledovat i rétoriku stranických představitelů nebo jejich politický slovník. Zvolil jsem tedy komplexní soubor zdrojů ze stranických oficiálních internetových stránek, z časového hlediska jsem volil všechny materiály od doby založení obou stran, tedy v případě SSO od 4. září roku 2009 a v případě SBB od 4. června roku 2011, a jejich aktivitu jsem sledoval až do července 2012. Z daného množství informací jsem následně zvolil takové, které se svým obsahem týkaly Evropské unie, evropské integrace a vztahu stran k nim. Jelikož jsem se rozhodl euroskepticismus obou stran analyzovat pomocí čtyř zvolených pojmů, a to *suverenity*, *demokracie*, *svobody* a *národa*, kde na základě jejich pojetí ze strany SSO a SBB je stranický euroskepticismus snáze charakterizovatelný, zvolil jsem i zdroje týkající se těchto zmíněných čtyř témat.

Z dalších zdrojů jsem pak zvolil i knihu předsedy Svobodných Petra Macha *Jak vystoupit z EU*, na jejíž závěry se SSO ve svých prohlášení často odvolává a která je jakýmsi ideovým základem celé stranické politické ideové linie. Na straně Suverenity - bloku Jany Bobošíkové jsem mimo stranických tiskovin a prohlášení zvolil hlavně projevy předsedkyně Jany Bobošíkové, jejíž závěry a názory jsou ve straně široce uznávány a z nichž strana následovně velmi často vychází, což ostatně dokazuje i samotný název této politické strany. Vedle těchto dvou čelních představitelů SSO a SBB jsem do své práce zařadil i vyjádření, projevy a prohlášení dalších předních činitelů obou stran týkajících se výše zmíněných témat a problematik. Obecně jsem se snažil vybrat zdroje, které jsou prezentovány jako stanovisko celé strany, ne jen osobní stanovisko jednotlivých stranických představitelů.

4.3. Euroskepticismus u SSO

4.3.1. Charakteristika a historie SSO

Strana byla založená dne 14. 9. 2009 a její ústřední postavou se stal první předseda strany ekonom Petr Mach, který ve svém ideovém projevu v rámci Ustanovujícího sněmu strany hovořil o potřebě zabezpečení svobodného rozhodování občanů České republiky, o potřebě minimálního zasahování státu do individuálních svobod člověka a o potřebě silného státu, který by tato práva a svobody garantoval. Stejnou optikou poté kritizoval současnou podobu, podle jeho názoru, přebujelého a byrokratického státního aparátu a jeho neustálé rozrůstání se do nedotknutelných oblastí soukromé sféry společnosti, stejně jako neustálé a neakceptovatelné zvyšování daní. Strana svobodných občanů se chce podle Macha zasazovat o co nejminimálnější možný stát, který co nejvyšší možný podíl rozhodování ponechá v rukou občanů, kteří se následně svobodně mohou rozhodovat, jak se svými statky naloží. Strana je podle slov svého předsedy silným zastáncem demokratických principů, které chápe jako nutné tam, kde je nemožné rozhodnutí dosáhnou prostřednictvím soukromé volby.⁴⁶

Strana se od svého ustanovujícího sněmu i v programových prohlášeních a stanovách hlásí ke konzervativním hodnotám osobní zodpovědnosti i k liberálním hodnotám otevřených příležitostí ve fair-play soutěži ve svobodném trhu, k tradicím a hodnotám západního civilizačního okruhu a stejně tak k tradicím české historie a státnosti. Suverénní ČR strana vnímá jako základní předpoklad pro rozvoj demokratické a svobodné společnosti.⁴⁷

Ačkoliv strana má s politikou na vysoké úrovni jisté zkušenosti, je Strana svobodných občanů v současnosti stranou neparlamentní. SSO byla po určitý čas zastoupena Senátu PČR senátorkou Lianou Janáčkovou, která do Svobodných vstoupila jakožto nezávislá členka senátorského klubu ODS a stala se nakrátko dokonce i místopředsedkyní strany.⁴⁸

Strana byla veřejně podpořena blízkými spolupracovníky prezidenta republiky Václava Klause Ladislavem Jaklem a Petrem Hájkem, přičemž prezident Klaus se také o

⁴⁶ Petr Mach: Ideový projev k založení Strany svobodných občanů [on-line]. 14.2.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/clanky/26-petr-mach-ideovy-projev-k-zalozeni-strany-svobodnych-obcanu/>

⁴⁷ Usnesení přijaté ustavujícím sněmem Strany Svobodných Občanů [on-line]. 14.2.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Usneseni-ustavujiciho-snemu.pdf>

⁴⁸ Janáčková rezignovala na funkci v předsednictvu[on-line]. 18.4.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/181-janackova-rezignovala-na-funkci-v-predsednictvu>

straně několikrát v pozitivním duchu vyjádřil. Ve své zdravici ku příležitosti Republikovému sněmu Svobodných popřál straně „úspěch a viditelnost na české politické scéně“ a ocenil stranický „akcent na obhajobu svobody jednotlivce a jasné stranické ideové a hodnotové zakotvení“, které podle Klausova názoru „na české politické scéně postupně mizí.“⁴⁹ Vztah SSO k Václavu Klausovi je obvykle médií vnímán jako oboustranně pozitivní, ačkoliv se mimo tyto jednotlivé projevy sympatií současný prezident ČR nikdy ke straně veřejně na rozdíl od svých blízkých spolupracovníků nepřihlásil. Strana sama často Václavu Klausovi projevila veřejnou podporu, zmiňme například protest proti Klausovým odpůrcům ze dne 17.6.2009⁵⁰ nebo podpora Klausova nesouhlasného postoje k podepsání Lisabonské reformní smlouvy.⁵¹

V posledních parlamentních volbách v roce 2010 získali Svobodní 0,74 % hlasů s celkovým součtem 38 894 hlasů a uzavírací 5 % klauzuli tedy nepřekročili.⁵² V posledních volbách do Evropské parlamentu v roce 2009 se straně taktéž stejnou uzavírací klauzuli překonat nepodařilo, když obdržela pouze 29 846 hlasů a tedy 1,26 % všech hlasů.⁵³ Na komunální úrovni Svobodní pak po posledních volbách do obecních zastupitelstev v roce 2010 disponovali 29 zastupiteli.⁵⁴

Strana svobodných občanů je tedy stranou relativně marginální, avšak taktéž s určitými volebními úspěchy. Straně je však poskytován poměrně značný mediální prostor, což je zjevně způsobeno jistou kontroverzí a radikálními názory, které strana prezentuje.

⁴⁹ Po Jaklovi z Hradu bude Svobodné volit i Hájek [on-line]. 27.5.2010. Dostupné z

<http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/925-po-jaklovi-z-hradu-bude-svobodne-volit-i-hajek>

⁵⁰ Svobodní bránili prezidenta [on-line]. 17.6.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/363-svobodni-branili-prezidenta/>

⁵¹ Výzva prezidentovi [on-line]. 6.5.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/230-vyzva-prezidentovi/> nebo Svobodní vyzvali prezidenta, ať odolá tlaku EU [on-line]. 4.10.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/577-svobodni-vyzvali-prezidenta-at-odola-tlaku-eu/>

⁵² Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010 - Celkové výsledky hlasování [on-line]. Dostupné z <http://volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ>

⁵³ Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 05.06. - 06.06.2009 - Celkové výsledky hlasování [on-line]. Dostupné z <http://volby.cz/pls/ep2009/ep11?xjazyk=CZ>

⁵⁴ Volby do zastupitelstev obcí 15.10. - 16.10.2010 - Zastupitelé dle volební strany [on-line]. Dostupné z <http://volby.cz/pls/kv2010/kv22115?xjazyk=CZ&xid=1&xv=10&xdz=8&xnumnuts=0&xvyber=1>

4.3.2. Postoj SSO k Evropské unii

Důležitým zdrojem analýzy vztahu SSO k EU a evropské integraci je publikace Petra Macha *Jak vystoupit z EU* z roku 2010, která je určitým shrnutím přístupu Svobodných k těmto mezinárodním otázkám a zároveň je publikací, ze které sami Svobodní často citují nebo na kterou se odvolávají. Vztah Svobodných k evropské integraci lze zjednodušeně rozdělit do dvou poloh, první je silný nesouhlas se směřováním evropské integrace a stavem a modelem současné EU, ale na druhou stranu se SSO hlásí ke spolupráci s evropskými státy, pouze na jiném základě a za jiných podmínek. Strana tedy rozhodně a priori neodmítá evropskou integraci a spolupráci, pouze nesouhlasí se současnou EU. Ve svém politickém programu kritizují současný model EU jako model nedemokratický, který destruuje tradiční struktury svrchovaných evropských národních států a omezuje výše zmíněné svobody a práva jedince. Strana nabízí jako pokusit se EU reformovat na základě své tzv. *Evropské dohody*,⁵⁵ případně poté jako řešení vystoupení z EU a vstup do Evropského sdružení volného obchodu (EFTA), čímž by se podle strany nenarušily pozitivní aspekty evropské mezistátní spolupráce jako je například volný obchod, a ČR by nebyla podle SSO tolik svázána evropskou regulativní politikou. Spolupráce svrchovaných zemí musí být pak založena na rovnosti všech a jejich dobrovolné kooperace a nikoliv na nadvládě supranacionálních institucí.⁵⁶

Zmíněný návrh *Evropské dohody* vychází z představy o zamítnutí dosavadní Smlouvy ustavující EHS, Evropské společenství uhlí a oceli a Euratom, Smlouvy o Evropské unii a všech následujících dohod. Namísto nich SSO navrhuje ustanovit *Evropské společenství*, založené na dobrovolné spolupráci evropských národních států. Jednotlivé státy si vyhradí národní vyhrazené kompetence, do kterých následně Evropské společenství nesmí zasahovat. Evropská komise by podle tohoto návrhu plnila pouze roli neutrální veřejné správy a zodpovídala by se vládám členských států. Evropský parlament by byl nahrazen Shromážděním sestávající se z poslanců národních parlamentů, které by se scházelo pouze několikrát do měsíce. Nejvyšším orgánem by se stala Rada ministrů, která by mohla navrhnout společné iniciativy, které by byly závazné pouze pro členské státy, které by se na nich chtěly samy podílet.⁵⁷

⁵⁵ Návrh tzv. Evropské dohody Strany svobodných občanů. [on-line]. Dostupné z [http://www.svobodni.cz/files/docs/EVROPSK%C3%81%20DOHODA\(1\).pdf](http://www.svobodni.cz/files/docs/EVROPSK%C3%81%20DOHODA(1).pdf)

⁵⁶ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>

⁵⁷ Návrh tzv. Evropské dohody Strany svobodných občanů. [on-line]. Dostupné z [http://www.svobodni.cz/files/docs/EVROPSK%C3%81%20DOHODA\(1\).pdf](http://www.svobodni.cz/files/docs/EVROPSK%C3%81%20DOHODA(1).pdf)

Je tu tedy snaha transformovat EU do *ES*, které by fungovalo na bázi intergovernmentalismu, nikoliv supranacionalismu. V případě, že se tato snaha prokáže jako nereálná, SSO je stoupencem procesu vystoupení z Evropské unie a zasadit se o vstup do organizace EFTA, která je podle jejího názoru vhodnou platformou pro svobodný rozvoj ČR.⁵⁸

Hlavním zahraničně politickým požadavkem a cílem Svobodných je tedy naprosté opuštění dosavadního modelu EU a v rámci možností nastavení nových pravidel na základě zmíněného návrhu *Evropské dohody*, a v případě neúspěchu je pro stranu jediným východiskem vystoupení ČR z EU a vstup do EFTA. Strana tedy podle mého názoru nemá žádné izolacionistické tendence, pouze v rámci EU nevidí možnost naplnění svých politických a ekonomických idejí. Podle mého názoru tedy podle těchto znaků předběžně lze označit Stranu svobodných občanů za stranu silně liberální, jejíž důvody k negativnímu vnímání EU jsou dány hlavně rozporem mezi idejemi ekonomickými, a nikoliv z důvodů například nacionalistických.

U prezentace názorů SSO je ale jeden určitý rozpor, a to, že ačkoliv strana ve svém programu má výše zmíněnou snahu o realizaci *Evropského společenství* prostřednictvím *Evropské dohody*, tak často veřejně mluví o snaze o vystoupení z Evropské unie, o přesvědčení, že Unie je nereformovatelná a že pro budoucnost a prosperitu ČR je nejvhodnější, kdyby se Česká republika stala opět suverénním státem a z EU vystoupila.⁵⁹

Podle mého názoru se tedy může jednat o názorový posun, kdy strana postupně zamítla možnost transformace EU a jediným možným východiskem je nyní pro stranu již jen vystoupení ČR z Unie. Ve své knize *Jak vystoupit z EU* Mach ostatně, a jeho názory můžeme vnímat jako názory celé strany, píše: „Nevěřím již v reformu Evropské unie. Reforma (...) je velmi nepravděpodobná. Kudy tedy vede cesta k opětovné suverenitě, když ne reformou Evropské unie? Existují dvě možnosti. Buď se Evropská unie rozpadne, jako se rozpadl Sovětský svaz, Jugoslávie nebo Československo, nebo se Česká republika osamostatní a bude existovat jako suverénní stát sousedící s Evropskou unií. Je pravděpodobné, že se Evropská unie jednou rozpadne. Ačkoliv jsem přesvědčen, že k rozpadu EU jednou dojde (Evropská unie není nějakým daným koncem dějin), domnívám se, že to nepřijde brzy. A rozpad může být velmi živelný a nákladný. Má proto smysl posoudit možnost řízeného vystoupení z EU a

⁵⁸ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 8

⁵⁹ Hyde park ČT24 - Petr Mach, předseda Strany svobodných občanů. [on-line]. 23. března 2011. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10252839638-hyde-park-ct24/211411058080323-hyde-park/>

*promyšleného uspořádání oboustranně výhodných a přátelských vztahů mezi Českou republikou a Evropskou unií."*⁶⁰

4.3.3. Diskurzivní analýza euroskepticismu Strany svobodných občanů

Základní uvedení k přístupu SSO k evropské integraci jsem již nastínil výše, nyní se zaměřím na detailní rozbor celé problematiky pomocí taktéž výše zmíněného pokusu charakterizovat SSO pomocí přístupu strany k pojmům či diskurzům, kterými jsou *suverenita, demokracie, svoboda a národ*. Výhodou této části analýzy je skutečnost, že Svobodní mají poměrně pestrou škálu materiálů, se kterými lze pracovat, a na jejichž základě lze jejich přístup k EU a evropské integraci charakterizovat. Základními zdroji jsou hlavně internetové stránky *www.svobodni.cz*, kde se nachází množství analýz, článků, studií, politický program SSO, oficiální stanovky strany, ale také zmiňovaná kniha *Jak vystoupit z EU* předsedy strany Petra Macha. Zmiňme i starší Machův text *Proč nejsem eurofederalistou* z roku 2003, který popisuje dva modely evropské integrace, z nichž jeden je založen na Evropě skládající se ze spolupracujících suverénních států a druhý pak na federalistickém a centralistickém pojetí Evropy, který podle Macha jasně převažuje a který Mach (a dnes SSO) kritizuje.⁶¹

Zahraniční politika a hlavně problematika Evropské unie je s politickou činností Svobodných úzce spojena a strana je medializována především díky svému negativnímu postoji k současnému unijnímu směřování. Z důvodu, že cílem mé práce je analyzovat pojetí euroskepticismu politických stran SSO a SBB, vycházel jsem v této části své analýzy ze stranických materiálů, které jsou primárně prezentovány jako názor celé strany, případně názorů a zdrojů, které jsou stranou obecně přijímány, zde mám na mysli například zmiňovanou Machovu knihu *Jak vystoupit z EU* apod.

⁶⁰ Mach, Petr: *Jak vystoupit z EU*. 2010, s. 53

⁶¹ Mach, Petr: *Proč nejsem eurofederalistou* [on-line]. 08.05.2003. Dostupné z <http://petrmach.cz/cze/prispevek.php?ID=93>

4.3.3.1. Suverenita v pojetí SSO

Prvním mnou zkoumaným pojmem bude státní suverenita. Podle politické filosofie Svobodných je existence státu nutností, která zabezpečuje a garantuje práva a svobody, a proto musí disponovat silou dostatečnou pro jejich obranu.⁶²

Určitým možným rozporem mezi předkládanými idejemi SSO může být následující pasáž z programu strany, že *„svrchovanost státu (suverenita) je výsledkem historické kontinuity státnosti stejně jako výrazem filosofické identity (myšlenky), na které se zakládá. Stát není filosoficky neutrální, ačkoli není vázán na žádnou výlučnou ideologii,“*⁶³ a to z důvodu, že ačkoliv se strana prezentuje jako silně liberální a zasazuje se o co nejminimálnější stát, který má do individuálního rozhodování jedince zasahovat co nejméně, zde je vidět, že SSO přeci jen do státu určitý ideový obsah chce vložit a že stát pro stranu nepředstavuje pouhý neutrální nástroj pro efektivní správu věcí veřejných.

Otázkou dále je, do jaké míry může stát předávat své pravomoci, aby mohl být považován za suverénní stát, a kdy už svrchovaným státem není atd. V našich poměrech je dnes tato otázka nejožehavější logicky ohledně integrace do Evropské unie, a tedy i mé práce.

Ve volebním programu SSO pro volby do EP z roku 2009 se na nutnost zachování suverenity jednotlivých evropských národních států odvolávají slovy, že si SSO *„přeje rovnoprávné postavení evropských států,“* a to z důvodu, že *„suverenita je jedním z největších přínosů evropské civilizace,“* a *„kdykoliv byla v dějinách suverenita zpochybněna nebo oslabena kteréhokoliv, třeba i malého státu, vedlo to k velkému utrpení.“* SSO dále hovoří o přesvědčení, že *„popření nebo oslabení suverenity státu nevede k nalezení spravedlivých poměrů v Evropě.“*⁶⁴

Zde je zřetelná snaha o zdůraznění významu, který pojem suverenita pro stranu představuje, tuto rétoriku lze vnímat i takovým způsobem, že pro stranu jsou pouze dvě varianty, první je aplikace receptů SSO, tedy totální transformace EU s cílem vytvoření

⁶² Stanovy Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Stanovy-Svobodni.pdf>, s. 2

⁶³ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 5

⁶⁴ Volební program Svobodných pro volby do Evropského parlamentu „EU má ALTERNATIVU“ [on-line]. 2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/VOLEBNI-PRGRAM-DRAFT.pdf>

modelu Evropy jako spolupracujících suverénních států, kdežto druhou je, že se bez suverenity ČR řítí do záhuby a utrpení.

Strana svobodných občanů vnímá suverénní stát jako stát, který je schopen své zájmy prosadit jak na domácí úrovni, tak na úrovni zahraniční. Stát tak musí disponovat mocí a silou tyto své zájmy prosadit, proto je SSO zastáncem pojetí státu jako kombinace co nejsilnějšího, ale zároveň co nejminimálnějšího státu, který „*co nejvyšší možnou míru rozhodování přenechává v kompetenci svých občanů.*“⁶⁵

Suverenita je Svobodnými chápána nejen jako právo státu samostatně spravovat vlastní území a veškeré dění se v něm odehrávající, ale zároveň je i neodmyslitelně spjata s historickým vývojem dané země a s určitým identitárním nábojem, který nejenže drží státní celek pospolu ale díky kterému i sama státní svrchovanost vznikla. Pojem státu je podle SSO bezpodmínečně spjat s pojmem suverenity, tedy bez jednoho není druhého.⁶⁶

Suverenita je Svobodnými vnímána i v druhé rovině, a to v rovině zahraniční politiky. Zde je státní suverenita vnímána jako základ mírového soužití a spolupráce nejen v Evropě, ale i ve světě. Suverénní národní stát (nikoliv však národní ve smyslu etnicity) je vnímám jako historicky osvědčený koncept, na jehož protipólu stojí rozsáhlé nadnárodní státní celky, které SSO vnímá jako neschopné efektivního fungování a předem odsouzené k zániku, hlavně z důvodu neochoty reflektovat vlastní problémy způsobené centralismem a neschopností vnímat zpětnou vazbu vedoucí z nižších úrovní daného státu.⁶⁷ Takto je Svobodnými predikována i budoucnost Evropské unie v případě, že Unie nezmění současné politické směřování. Určitou výjimkou pak jsou státy jako například Švýcarsko, jehož státní správa je pro SSO velkým vzorem a které je paradoxně není národním státem, ale konfederací. SSO se na švýcarský model řízení státu často odvolávají.⁶⁸

Významný je pak pro SSO respekt ke státní suverenitě ostatních států, jež může být proti vůli daného státu narušena pouze za situace, kdy onen stát narušuje svrchovanost státu

⁶⁵ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 4

⁶⁶ Tamtéž, s. 5

⁶⁷ Smith, Iain Duncan: A New Europe, seminář The role of Britain in the World “ [on-line]. 10.7.2003. Dostupné z <http://www.cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=389> In Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 9

⁶⁸ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 18 a 23

jiného, a respekt, který je zároveň „úctou ke kolektivním archetypům, jejichž vliv na utváření politiky nelze bez závažných důsledků zanedbávat.“⁶⁹

Zajímavým způsobem se této problematice vyjádřil předseda strany Mach, který v pořadu *Hyde park* na ČT reagoval dne 23.3.2011 na fakt, že SSO se stavěla proti zásahu Západu v případě povstání v Libyi v roce 2011, slovy, že kde Západ „bere předsvědčení,“ že jsme oprávněni „zasahovat do vnitřních záležitostí suverénního státu.“ Proč my bychom se měli „míchat do revoluce v Libyi. Můžeme „obdivovat odvahu rebelů,“ ale do „vnitřních věcí suverénního státu“ nám nic není, i pokud bude povstání „potlačeno.“ Něco jiného by ale bylo, pokud by Libye „napadla jiný suverénní stát“. Nikdo zvnějšku nemá podle Macha do suverénního státu zasahovat.⁷⁰

Státní suverenita vnější i vnitřní je pro tedy Svobodné základem pro efektivní fungování státního celku, jak bylo řečeno na začátku, a jelikož se vstupem do Evropská unie, potažmo po přijetí Lisabonské reformní smlouvy, byla česká suverenita významným způsobem podle SSO omezena, je pro stranu setrvání v Unii nevýhodným stavem.⁷¹ Svobodní jsou podle svých prohlášení jasnými zastánci evropské vzájemné hospodářské spolupráce, která však musí probíhat za podmínek respektování nedotknutelnosti státní suverenity jednotlivých států, nikoliv za stavu jakési sdílené suverenity v Evropské unii. Žádoucí je tedy bilaterální a multilaterální spolupráce mezi evropskými státy, nikoliv centralistické dosavadní vedení.⁷²

Ve své knize *Jak vystoupit z EU* Mach píše, že „naše národní věc mu není lhostejná“ a že se „nechce se stavem Unie smířovat.“ Píše, že „chce, aby ČR byla opět suverénním státem, aby české zákony opět tvořil jen český parlament, který se zodpovídá českým voličům.“ Dále píše, že tento jeho postoj „není nikterak protievropský či izolacionistický. Volný obchod, cestování bez víz, přátelské vztahy a spolupráce s ostatními národy se nevylučují se samostatnou státní existencí.“ Mach je naopak přesvědčen, že samostatná Česká republika, která „nemusí přispívat do bruselského rozpočtu, žádat o dotace a plnit všelijaká nařízení, je lepší zárukou mezinárodního přátelství a spolupráce než podřízené

⁶⁹ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 6

⁷⁰ Hyde park ČT24 - Petr Mach, předseda Strany svobodných občanů. [on-line]. 23. března 2011. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10252839638-hyde-park-ct24/211411058080323-hyde-park/>

⁷¹ Mach, Petr: *Jak vystoupit z EU*. 2010, s. 93

⁷² Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 7

postavení." ⁷³ Z důvodu, že na Machovu knihu se SSO často odvolává, můžeme jeho názory považovat za vlastní celé straně. Mach v knize tedy zdůrazňuje, že jeho odmítavý vztah k EU není v žádném případě projev *izolacionismu*, pouze jiné politické uspořádání v Evropě je podle něj „lepší zárukou mezinárodního přátelství a spolupráce než podřízené postavení.“ ⁷⁴ Strana se snaží prezentovat tyto názory jakožto důsledek jejích obav z deformování svobody a demokracie a nikoliv jako důsledek například nacionálních pozic strany.

4.3.3.2. Demokracie v pojetí SSO

Základním východiskem SSO k přístupu k pojmu demokracie je přesvědčení, že Česká republika zažívá silný úpadek demokracie. ⁷⁵ Stejně jako v případě pojmu suverenity, tak i pojmu demokracie můžeme u Svobodných vnímat dvě roviny. První je jednoznačně příklon k transparentnímu a legitimnímu fungování demokracie na národní úrovni, Svobodní jsou zastánci zastupitelské formy demokracie, ale zároveň je zde důraz decentralizaci státní moci, efektivní samosprávu nižších územních celků a hlavně na zavedení systému referend, tedy prvku přímé demokracie s hlavní inspirací ve Švýcarské konfederaci. ⁷⁶ Dále je akcentován posun od nedemokracie v období komunistického režimu do demokracie dnešní, kde lze vyzorovat průnik mezi vnímáním demokracie a státní suverenity, kdy demokracie může fungovat právě jedině v suverénním státě. Podle Macha může být „Česká republika zapojena do evropské obchodní, kulturní či vojenské spolupráce i bez členství v Evropské unii. Znovuzískání samostatnosti by znamenalo obnovení smyslu demokracie.“ ⁷⁷ Pro Macha, a tedy SSO, je státní suverenity podmínkou demokracie a naopak.

Druhou rovinou vnímání je pak právě důraz na sepetí demokracie a suverenity, což se odráží na vztahu SSO k fungování demokracie v Evropské unii. Zde se objevuje i kritika demokratického deficitu EU, zvláště u evropských institucí jako je Evropská komise. SSO kritizuje neustálé přenášení politických pravomocí z národní úrovně na úroveň evropskou a postupnou likvidaci národní suverenity, což má za výsledek omezování demokracie v ČR z důvodu sankcí v případě neimplementování evropských nařízení, jejichž poměr vůči

⁷³ Mach, Petr: *Jak vystoupit z EU*. 2010, s. 51

⁷⁴ Tamtéž, s. 51

⁷⁵ Mach, Petr: *Jak vystoupit z EU*. 2010, s. 93

⁷⁶ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 14 a s. 35

⁷⁷ Mach, Petr: *Jak vystoupit z EU*. 2010, s. 94

národním zákonodárství se neustále zvyšuje. V programu SSO stojí, že „*postupným předáváním kompetencí na úroveň EU nastala situace, že téměř všechny okruhy veřejné správy a politické odpovědnosti jsou regulovány na evropské úrovni za cenu nepřiměřeného rozsahu regulací (desítky tisíc právních norem, které by jinak nebyly nutné).*“⁷⁸ Je zde tedy kladen důraz na nadbytečnou regulaci Evropské unie a kritika neustálého přenášení dalších pravomocí z národní úrovně na supranacionální, SSO hovoří o zbytečnosti, neefektivitě a přebujelosti EU.

EU není podle Svobodných „*optimální politickou oblastí.*“ Mach píše, že nadnárodní celky jako SSSR, Jugoslávie nebo ČSSR mohly držet pohromadě „*jen v totalitním režimu vlády.*“ Po zavedení demokracie se rozpadly. Demokracie podle SSO „*na nadnárodní úrovni nefunguje, protože existují různé národní zájmy.*“ Tímto poté sílí onen demokratický deficit, protože evropské centrum je podle strany příliš vzdálené od běžného voliče, volič se s ním tedy nedokáže identifikovat a výsledkem je „*apatie a nezájem o evropskou politickou arénu,*“ což Svobodní dokládají neustálým poklesem volební účasti od prvních přímých voleb do Evropského parlamentu v roce 1979.⁷⁹ SSO je tedy přesvědčena, že demokracie na nadnárodní úrovni nefunguje. Je zde ale nutné podotknout, že demokracie na nadnárodní úrovni nefunguje pouze tehdy, pokud demokracii vnímáme pouze pohledem Strany svobodných občanů. Existuje mnoho příkladů federalistického uspořádání, kde fungují demokratické mechanismy, které jsou ale zjevně vzdáleny představám SSO. Evropská unie je zjevně stranou vnímána podobnou optikou jako výše zmíněné „*totalitní režimy*“, je zde zjevná paralela mezi popisovaným demokratickým deficitem současné Evropské unie, která zákonitě míří ke svému konci, stejně jako mířily k zániku ony „*totalitní režimy*“.

Ve svém *Ideovém projevu* při příležitosti založení strany Petr Mach zamítl snahy o vytvoření „*jedné světové vlády nebo jedné evropské vlády, která by nahradila vlády jednotlivých států nebo jim byla nadřazená.*“ Demokratický deficit Evropské unie nelze odstranit tím, že se svěří maximum pravomocí Evropskému parlamentu. EU má mít podle Macha „*jen takové pravomoci, které přinášejí členským státům jasný a nezpochybnitelný prospěch.*“ Demokracie podle SSO pomalu ztrácí svůj původní význam. Zde je zřetelná skepse strany k současné podobě demokracie, formálně prý máme demokracii, „*chodíme*

⁷⁸ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 8

⁷⁹ Mach, Petr: *Jak vystoupit z EU*. 2010, s. 14

k volbám a vybíráme si z několika stran. Velké strany se ale navzájem podobají a volba na tu či onu stranu má malý význam." ⁸⁰

Vliv evropského voliče podle SSO stále klesá, jediný orgán EU, který svou volbou může reálně ovlivnit je Evropský parlament, který ale podle SSO nemá téměř žádnou faktickou moc, protože žádný poslanec Evropského parlamentu „*nemá právo navrhnout zrušení nějaké stávající směrnice nebo nařízení*“ a většinu klíčových rozhodnutí ve skutečnosti činí „*vůdčí politici největších států EU v čele s Německem a Francií a nevolení byrokraté v Evropské komisi.*“ ⁸¹

Poslanci národních parlamentů pak podle SSO „*jen hrají hru na demokracii. Předstírají před sebou i před veřejností, že zvedání rukou je projevem svobodné vůle, ač ve skutečnosti vědí, že zákony nařízené Evropskou unií schválit musí.* Většina politických rozhodnutí je dnes již dána shora – rozhodnutím Bruselu.“ ⁸²

Obraz Bruselu jako zdroje nedemokratických mechanismů Evropské unie je u SSO častým zdrojem kritiky, zároveň je pojem „Brusel“ v pojetí strany synonymem pro EU a její politiku. V materiálech strany se objevují pasáže o nechuti „*automaticky hlasovat pro vše, co přijde z Bruselu,*“ či že v zemích EU dochází k „*dramatickému poklesu schopnosti občanů ovlivnit volbou zákony.*“ Dále podle Macha dnes „*na 60 % naší legislativy je přijímáno automaticky, protože to nařizují směrnice EU*“ apod. ⁸³

Svobodní se zasazují o pravý opak dnešního směřování EU. Je to snaha o navrácení pravomocí národním státům, na jejichž základě je podle názoru strany demokracie jedinečně reálná, hlavně z důvodu možnosti obyvatel se s národním státem identifikovat či možnosti reflexe zpětné vazby z řad občanů, což jsou pro SSO důležité předpoklady pro fungování demokracie. ⁸⁴

Strana svobodných občanů vnímá demokracii jako prostředek pro zabezpečení a garanci individuálních práv a svobod ze strany svévolných zásahů státní moci. Převažuje představa, že ideálem je ponechat lidem co největší možnou míru a prostoru pro vlastní

⁸⁰ Petr Mach: Ideový projev k založení Strany svobodných občanů [on-line]. 14.2.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/clanky/26-petr-mach-ideovy-projev-k-zalozeni-strany-svobodnych-obcanu/>

⁸¹ Mach, Petr: *Jak vystoupit z EU*. 2010, s. 13

⁸² Tamtéž, s. 9

⁸³ Petr Mach: Ideový projev k založení Strany svobodných občanů [on-line]. 14.2.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/clanky/26-petr-mach-ideovy-projev-k-zalozeni-strany-svobodnych-obcanu/>

⁸⁴ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 9

rozhodování, a úkolem státu, a tedy i demokracie, je hlavně tyto možnosti zachovat. Strana se vymezuje vůči chápání demokracie jako nástroje pro rozvoj lidství, obecného blaha, či deliberalizace společnosti, spíše stojí na pozicích přístupu *laissez faire*, tedy že společnost, a hlavně ekonomika, fungují nejlépe v momentě, kdy si jich státní moc nevšímá, čili absolutní víry ve volný trh, jehož *neviditelná ruka* nejlépe je schopna najít efektivní řešení. Z těchto předpokladů pak samozřejmě vychází přístup strany k Evropské unii, jak již bylo zmíněné výše. Ve zmíněném *Ideovém projevu* při příležitosti založení strany hovořil Petr Mach o demokracii jako „*metodě dosažení rozhodnutí tam, kde soukromá volba není možná, nebo i jako o menším zlu tam, kde nám byla soukromá volba upřena.*“ Demokracie podle Macha tedy „*není samospasitelná hodnota.*“ Je to „*jen nástroj.*“ A „*snadno zneužitelný nástroj, zejména tehdy, pokud si ho chce někdo monopolizovat.*“⁸⁵

Ačkoliv SSO vnímá demokracii, a potažmo politiku, jako nutně postavenou na střetu idejí, hodnot a myšlenek⁸⁶, tak zároveň se staví vůči snahám státu o monopolizaci určitých myšlenek a směrů a perzekuci jiných. To se následně odráží v téměř absolutní podporu svobody slova, kdy cílem je pluralistická svobodná soutěž politických idejí, kde stejně jako v ekonomice je stěžejní rovnost šancí a příležitostí, a zároveň akcentování výsledných rozdílů v přístupu k politické moci, u kterých pak rovnost cílem není. Příkladem může být i například přístup strany k tendencím určité strany zakázat a rozpustit. SSO píše, že „*jsou proti zakazování politických stran. Špatné politické myšlenky je potřeba porazit lepšími politickými myšlenkami. Zákazem konkrétní politické organizace se myšlenky nevymýtí.*“⁸⁷ Lze tedy usuzovat, že svoboda slova a projevu je pro SSO významnějším a důležitějším faktorem než případné ohrožení demokracie politickými stranami, které jsou často označovány jako „antisystémové.“

⁸⁵ Petr Mach: Ideový projev k založení Strany svobodných občanů [on-line]. 14.2.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/clanky/26-petr-mach-ideovy-projev-k-zalozeni-strany-svobodnych-obcanu/>

⁸⁶ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 4

⁸⁷ Otázky a odpovědi [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/9-program/50-otazky-a-odpovedi/>

4.3.3.3. Svoboda v pojetí SSO

Svoboda je pro Stranu svobodných občanů tématem klíčovým.⁸⁸ Všechny ostatní pilíře politické agendy SSO jsou pouze nástrojem pro zachování co nejširší míry osobní svobody v jejím negativním pojetí, člověk by měl být i ideálním případem co nejméně ovlivňován ze strany jak ostatních, tak ze strany státní moci. Za nejcennější hodnoty SSO považuje „svobodu jednotlivce, svobodnou vůli člověka, jeho schopnost odpovědně se rozhodovat a volit lepší variantu z více možných, lidskou kreativitu a iniciativu.“⁸⁹ Tyto svobody jsou ale akceptovatelné pouze za stavu, kdy není ohrožována svoboda jiných. Svoboda jednotlivce tedy není absolutní, je pouze limitována rozsahem svobody ostatních jedinců. Zároveň ale Svobodní hovoří o nechtění se ve svých postojích omezovat „přepjatou politickou korektností, podle které zpochybnění nároku kdejaké kulturní menšiny na veřejné uznání či dotace je téměř žalovatelné.“⁹⁰

Zde je opět zřetelný rozpor, přístup ke svobodě je tedy podle Svobodných na jednu stranu chápán jako právo jedince rozhodovat nezávisle sám podle sebe bez limitace ze strany státu, na druhou stranu ale svoboda v pojetí SSO není zjevně hodnotově neutrální, protože „respekt ke svobodě“ pro Stranu svobodných občanů zároveň znamená „respekt k tradičním hodnotám, toleranci etnickou i náboženskou.“⁹¹

Význam a nutnost existence individuální svobody rozhodování můžeme u SSO sledovat i Machově příspěvku, že teoretické vystoupení z EU není podle strany cílem, „tím je svoboda. Svoboda každého jednotlivce usilovat o vlastní štěstí. Prosperita už se pak dostaví sama jako vedlejší účinek svobody.“⁹²

Ekonomická svoboda je podle SSO vnímána jako předpoklad svobodné soutěže mezi jedinci, která podporuje „kreativitu, rozvoj a prosperitu.“ Zároveň je podle strany růst ekonomiky „úzce spjat s ekonomickou svobodou.“ A kde jsou „nízké daně a kde neexistují zbytečná omezení svobody volby, tam reálné výdělků lidí rostou.“⁹³ Stranické pojetí svobody

⁸⁸ Petr Mach: Ideový projev k založení Strany svobodných občanů [on-line]. 14.2.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/clanky/26-petr-mach-ideovy-projev-k-zalozeni-strany-svobodnych-obcanu/>

⁸⁹ Stanovy Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Stanovy-Svobodni.pdf>, s. 1

⁹⁰ Petr Mach: Ideový projev k založení Strany svobodných občanů [on-line]. 14.2.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/clanky/26-petr-mach-ideovy-projev-k-zalozeni-strany-svobodnych-obcanu/>

⁹¹ Tamtéž

⁹² Mach, Petr: *Jak vystoupit z EU*. 2010, s. 95

⁹³ Mach, Petr: *Jak vystoupit z EU*. 2010, s. 79

je tedy pevně vázané na ekonomickou svobodu, na víru v „neviditelnou ruku trhu“, která vede jedince a stát k prosperitě bez nutnosti zásahů ze strany státu.

Historicky jejich tedy myšlení vychází z klasického liberalismu a z těchto důvodů jsou Svobodní zastánci tzv. minimálního státu, který do jednání a rozhodování svých občanů zasahuje pouze tehdy, pokud je třeba ochránit jím garantované práva a svobody.⁹⁴

Každý stát má podle SSO tendenci neustále omezovat svým občanům rozsah jejich práv a svobod, pravomoci státu se tedy neustále rozšiřují, což podle SSO vede k narušení zmíněných nezpochybnitelných individuálních práv člověka, a z toho důvodu je třeba nastavit takové institucionální a ústavní limity, aby vztah mezi občanem a státem pohyboval v určité rovnováze. SSO zřejmě z výše uvedených důvodů například odsuzují státní sčítání lidu, které považují za „vyhazování peněz daňových poplatníků“ a za „zbytečné zasahování státu do soukromí lidí.“ Stát prý zjišťované informace nepotřebuje. Mach mluví dokonce o sčítání lidu jako o „další šikaně státu.“⁹⁵

Z výše zmíněného vychází i vztah strany k lidským právům, kde vnímají tři základní, a to „právo na život, majetek a svobodu.“ Ostatní práva jsou považována pouze za odvozená z této trojice, přičemž strana se proto „ze zásady staví proti ideologii a praxi zaměňování, oslabování a zpochybňování uvedených tří základních občanských práv odvozenými právy sociálními, hospodářskými, menšinovými, genderovými, environmentálními, atp. Základní individuální občanská práva nelze oslabovat, porušovat, potlačovat a nahrazovat právy kolektivními.“⁹⁶

Právo na majetek a z něho vycházející ochranu soukromého vlastnictví vnímá strana jako právo „naprosto zásadní,“ což se například projevuje nesouhlasem s možností vyvlastnění majetku ze strany státu. Podle strany je nepřipustné „zahodit princip kvůli momentálnímu cíli.“⁹⁷

Základem je ochrana základních práv jedince a rovnost všech občanů před zákonem, strana se tedy profiluje jako velký odpůrce zvýhodňování kohokoliv na úkor druhého, v praxi

⁹⁴ Stanovy Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Stanovy-Svobodni.pdf>, s. 1

⁹⁵ Svobodní odsuzují Sčítání lidu [on-line]. 7.3.2011. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/1170-svobodni-odsuzuji-scitani-lidu/>

⁹⁶ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 13

⁹⁷ Svobodní odmítají vyvlastňování [on-line]. 24.5.2010. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/918-svobodni-odmitaji-vyvlastnovani/>

například vystupovala proti tzv. pozitivní diskriminaci, případně proti zavádění jakýchkoliv kvót pro znevýhodněné menšiny. Strana se často vymezuje vůči politickým proudům, které mají tendence svůj výklad světa vnucovat ostatním, například v otázkách environmentálních, kde Svobodní hovoří o „*nebezpečí ideologizace otázek životního prostředí* a kritizují proudy, které vycházejí z *marxistického nároku na neomylnost*." ⁹⁸ Tento postoj vycházející z přesvědčení, že nikdo není oprávněn „vnucovat své vidění světa druhým" se odráží samozřejmě i ve vztahu strany k politice Evropské unie. Strana je přesvědčena, že „*práce, podnikání, rodina a činnost v nejrůznějších spolcích – to je doména soukromá a stát musí z této oblasti zásadním způsobem ustoupit – nechat nás být*." ⁹⁹ Zde opět můžeme vidět již zmíněnou aplikaci konceptu *laissez faire*, tedy heslo klasického liberalismu, na který se strana odkazuje a z kterého podle svých slov vychází.

Ve vztahu k Evropské unii je zde podobná rétorika jako u výše zmíněných bodů. Svobodní kritizují jednotný evropský trh pro jeho nadměrnou regulaci a protekcionismus, což je přesným opakem liberálního a tržního prostředí jimi propagovaného. Systém evropských dotací, zvláště v zemědělství, deformují tržní vztahy a vytvářejí pokřivený systém závislých a neefektivních hospodářských jednotek za současné likvidace těch, kteří se na dotačním mechanismu nepodílejí. ¹⁰⁰

Tyto faktory deformují svobodnou vůli a svobodu jako takovou stejně jako evropské centralistické plánování, které je přímo v rozporu s přesvědčením, že lidem je třeba přenechat co nejvíce prostoru pro své vlastní rozhodnutí, a tedy logicky čím decentralizovanější správa, tím lépe, protože je lidem blíže a tedy se svobodné volbě blíží více než „*politici, kteří věří, že jsou lépe kvalifikováni k rozhodování o tom, kolik a do jakého odvětví investovat, než miliony samostatně myslících lidí*." ¹⁰¹

Svobodné lze tedy považovat za zastávce klasického liberálního myšlenkového směru, svoboda je jejich optikou vnímána pouze jako svoboda negativní, což se odráží v nesouhlasu se směřováním Evropské unie, která má podle nich zjevné tendence svobodu rozhodování limitovat v zájmu posilování akceschopnosti a efektivnějšího řízení celé EU, což ale v přímém rozporu s hodnotami SSO.

⁹⁸ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 23

⁹⁹ Petr Mach: Ideový projev k založení Strany svobodných občanů [on-line]. 14.2.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/clanky/26-petr-mach-ideovy-projev-k-zalozeni-strany-svobodnych-obcanu/>

¹⁰⁰ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 14

¹⁰¹ Mach, Petr: *Jak vystoupit z EU*. 2010, s. 84

4.3.3.4. Národ v pojetí SSO

Tématika národa ve smyslu národnosti či etnicity se v rétorice ani programatice Svobodných příliš často nevyskytuje, a pokud ano, nejedná se zpravidla o nacionální zabarvení. Pokud SSO mluví o národu, je pozitivně hodnocen ve smyslu tradičního společenství lidí, které má určité rysy společné, například jazyk, a proto je logicky schopno spíše kooperovat a dojít ke kompromisu než společenství lidí více si vzájemně rozdílných. Hlásí k „*duchovnímu, kulturnímu a politickému dědictví západní civilizace, navazuje na tradice české státnosti a na vytrvalé úsilí o získání svobody reprezentované Františkem Palackým, Karlem Havlíčkem Borovským, Tomášem G. Masarykem a dalšími.*“¹⁰²

Svobodní se odvolávají na určitou historickou kontinuitu, státní identitu a také tradice, které taktéž drží tradiční stát pohromadě.¹⁰³ Jak již jsem uvedl výše, nalézt v rétorice strany obsahy nacionalisticky zabarvené není příliš jednoduché. Strana například hovoří o „*Romech,*“ ačkoliv se sama důrazně vymezuje vůči „*trendu politické korektnosti,*“ a na otázku, proč v případě, že nechtějí být politicky korektní, tedy nehovoří o „*Cikánech,*“ Petr Mach jménem strany odpovídá, že sami Romové dnes upřednostňují pojmenování Romové a že „*respektuje, když se někdo chce jmenovat jinak.*“ Nechce tedy zbytečně nikoho urážet, proto „*používá ve veřejných projevech slovo "Rom".*“¹⁰⁴

Příkladem, kde již je určité nacionální zabarvení znatelné je vztah strany k Německu. V programu strany jsou pasáže hovořící o „*geopolitickém mocenském úsilí vedené Německem ovládnout tento (myšleno středoevropský) prostor ve strategické kooperaci s Ruskem, které postupně odstraňuje demokracii.*“¹⁰⁵ Ve vztahu k Německu si SSO „*uvědomuje,*“ že nastává „*nové období německé mocenské politiky a odmítá současnou vůdčí úlohu Německa v Evropské unii.*“ Hovoří se i o Benešových dekretech, kdy Svobodní „*považují poválečná spojenecká ujednání o Německu a z nich vyplývající československé zákony za neměnné právní skutečnosti zajišťující evropský mír.*“¹⁰⁶ Tato vyjádření obav z Německa a jeho narůstající politické moci jsou v rétorice strany poměrně běžné a jejich zdrojem je podle mého

¹⁰² Stanovy Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Stanovy-Svobodni.pdf>, s. 1

¹⁰³ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 5

¹⁰⁴ Otázky a odpovědi [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/9-program/50-otazky-a-odpovedi/>

¹⁰⁵ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 8

¹⁰⁶ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 10

názoru výše zmíněné přesvědčení SSO, že velké mocenské celky jsou překážkou pro fungující demokracii. Toto negativní nahlížení SSO na německou evropskou a zahraniční politiku lze považovat za určitý projev nacionalismu. Zmíněné politické tendence ze strany Německa strana vnímá jako potenciální ohrožení idejí, které prosazuje, a zdrojem negace těchto jevů jsou tedy podle mého názoru hlavně obavy, případně pocit ohrožení české státní suverenity a demokracie. Z podobných pozic, které lze označit za projev nacionalismu, se podle mého názoru strana vymezuje vůči problematice multikulturalismu či fenoménu islamizace Evropy, které strana považuje za „*fatální chyby*“ způsobené „*imigrační politikou západních zemí.*“¹⁰⁷

Demokracie je podle SSO realizovatelná pouze na základě národního státu. A kde je realizována demokracie, tam jedině lze garantovat svobodu jak jedince, tak společnosti. Národ je tedy stranou vnímán jako přirozená platforma, na které lze realizovat politickou agendu Svobodných, a takto je přístupováno i k národům ostatním, které je třeba respektovat, stejně jako jejich suverenitu, protože jedině tak lze docílit mírového soužití jak v Evropě, tak ve světě.¹⁰⁸ Svobodní se tedy v souvislosti s pojmem národ často odvolávají na pozitiva koncepce národního státu, který je pro ně opakem negativního a neefektivního federativního uspořádání.

Strana hovoří o národních zájmech, jejichž prosazování musí být „*základním rámcem a imperativem pro zahraniční politiku. Národní zájmy jsou pro stranu konečným seznamem prioritních cílů pro určité období, které platí nezávisle na politické filosofii (invariant politických filosofii).*“¹⁰⁹ Petr Mach ve své knize píše, že každý samostatný stát musí počítat s tím, že i ostatní státy budou „*hájit své zájmy, které mohou být v protikladu k jeho národním zájmům.*“¹¹⁰ Národní zájmy státu jsou často akcentovaným pojmem v rétorice strany, ale nikde není přesně charakterizováno, co si SSO pod tímto termínem de facto představuje. Podle mého názoru jsou národní zájmy v pojetí Svobodných vnímány jako snaha o udržení nebo zasazení se o státní svrchovanost daného státu, což je předpoklad, bez kterého podle strany nemůže fungovat jak demokracie, tak nemohou být účinně garantovány výše zmíněné práva a svobody, které strana vnímá jako klíčové pro svobodný rozvoj každého jednotlivce.

¹⁰⁷ Otázky a odpovědi [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/9-program/50-otazky-a-odpovedi/>

¹⁰⁸ Mach, Petr: *Jak vystoupit z EU*. 2010, s. 52

¹⁰⁹ Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf>, s. 6

¹¹⁰ Mach, Petr: *Jak vystoupit z EU*. 2010, s. 73

4.4. Euroskepticismus u SBB

4.4.1. Charakteristika a historie SBB

Strana vystupuje pod nynějším názvem až od 4. června 2011, kdy proběhl ustanovující sjezd a kdy vznikla Suverenita - blok Jany Bobošíkové jakožto politická strana. Do té doby se sice politický subjekt Suverenita na české politické scéně pohyboval, ale pouze jakožto volební koalice Suverenita - Strana zdravého rozumu, sestávající se ze Strany zdravého rozumu a Politiky 21, kdy volebním lídrem byla Jana Bobošíková a předsedou Petr Hannig ze Strany zdravého rozumu.

Co se týče agendy strany, je tedy zřejmé, že jde o stranu zasazující se o obranu českých národních zájmů a české státnosti. Zařazení na tradiční pravolevé politické ose v případě Suverenity je poměrně problematické. Sama strana si nechce „svazovat ruce pravolevým vymezením a je proto připravena spolupracovat s každým, komu leží na srdci zájem o osud naší vlasti.“¹¹¹ Toto přesvědčení strany je i zřejmé, co týče osobností v čele strany, kde jsou například jak bývalí členové ČSSD, tak bývalí členové ODS a dalších stran. Strana nechce být „onálepkována“ nějakým mediálním označením a „nechce v této situaci odpovídat na otázku, zda-li je pravice či levice.“ Předsedkyně strany Jana Bobošíková se ptá, jak lze dnes odlišit pravicové a levicové strany v situaci, kdy „*ruku v ruce vytvářejí finanční oligarchie v krajích, aby mohly lépe a hlavně nerušeně plundrovat krajské rozpočty a rozkrádat dotace.*“¹¹²

Program strany není příliš obsáhlý a mimo již zmíněných nacionálních bodů se v programu strany akcentuje hlavně sociální tematika, podpora rodiny, boj proti korupci, klientelismu a vlivným mocenským skupinám.¹¹³ Program však není příliš ucelený, případně často vychází pouze z prepisů projevů Jany Bobošíkové, a lze tedy usuzovat, že pro Suverenitu není programatika natolik určujícím prvkem jako například její rétorika či aktivní předvolební činnost.

¹¹¹ Kdo jsme [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/kdo-jsme>

¹¹² S politickými parazity nemáme nic společného! [on-line]. 26. 5. 2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/novinky/s-politickymi-parazity-nemame-nic-spolecneho>

¹¹³ Politický program Suverenity - bloku Jany Bobošíkové [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/politicky-program>

V současnosti je Suverenita - blok Jany Bobošíkové stranou neparlamentní, ačkoliv straniční představitelé mají s vysokou politikou zkušenosti. Například sama předsedkyně strany Jana Bobošíková byla v letech 2004 - 2009 poslankyní Evropského parlamentu za hnutí NEZÁVISLÍ.¹¹⁴ Současná statutární místopředsedkyně strany Jana Volfová je pak bývalou poslankyní za ČSSD, místopředseda strany Václav Musílek je pro změnu bývalým starostou Městské části Praha 8 za ODS. SBB měla dokonce po krátký čas i svého zástupce v Poslanecké sněmovně ČR, a to právničku Kláru Slámovu, která nastoupila v roce 2010 jako náhradnice za kandidátku ODS, ale byla v té době již zástupkyní Suverenity - Strany zdravého rozumu.

V posledních volbách do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2010 získala koalice Suverenita - Strana zdravého rozumu 3,67 % s součtem hlasů 192 145 a uzavírací 5 % klauzuli tedy nepřekročila.¹¹⁵ V posledních volbách do Evropské parlamentu v roce 2009 byla koalice Suverenita úspěšnější a hranici 5 % se přiblížila poměrně těsně a získala 4,26 % hlasů s celkovým součtem 100 514 hlasů.¹¹⁶ Suverenita pak prokazuje určité úspěchy na komunální úrovni, kde po posledních volbách do obecních zastupitelstev v roce 2010 Suverenitu zastupuje na 76 zastupitelů.¹¹⁷

Stejně jako u předešlé Strany svobodných občanů i zde uvedu vztah strany k osobě prezidenta republiky Václava Klause. Vztah Klause a SBB je v médiích obecně vnímán stejně jako u SSO veskrze pozitivně a Klaus má především blízký vztah k předsedkyni strany Bobošíkové. Prezident zaslal straně ku příležitosti jejího ustanovujícího sjezdu zdravici, ve které straně popřál, aby se *„její úsilí dařilo, aby se Suverenita (SBB) stala čitelnou politickou stranou s jasnými idejemi, programem a strukturou.“*¹¹⁸ Sama Bobošíková své sympatie k Václavu Klausovi vyjádřila ve svém textu *Václav Klaus mýma očima*, kde ocenila jeho po léta konzistentní snahu prosazovat *„tržní ekonomiku, a ne sociální stát.“* Snahu prosazovat

¹¹⁴ Oficiální internetové stránky Evropského parlamentu - Poslanci EP [on-line]. Dostupné z

http://www.europarl.europa.eu/meps/cs/28359/Jana_BOBO%C5%A0%C3%8DKOV%C3%81.html

¹¹⁵ Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010 - Celkové výsledky hlasování [on-line]. Dostupné z <http://volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ>

¹¹⁶ Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 05.06. - 06.06.2009 - Celkové výsledky hlasování [on-line]. Dostupné z <http://volby.cz/pls/ep2009/ep11?xjazyk=CZ>

¹¹⁷ Volby do zastupitelstev obcí 15.10. - 16.10.2010 - Zastupitelé dle volební strany [on-line]. Dostupné z <http://volby.cz/pls/kv2010/kv22115?xjazyk=CZ&xid=1&xv=10&xdz=8&xnumnuts=0&xvyber=1>

¹¹⁸ Klaus popřál Bobošíkové úspěch při integraci malých stran [on-line]. 3.6.2011. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/aktuality/klaus-popral-bobosikove-uspech-pri-integraci-malych-stran>

*„Evropu národních států, a ne Evropu multikulturních regionů a odvahu vyjadřovat se „politicky nekorektně“ – tedy na rovinu a bez příkras.“*¹¹⁹

Zajímavý je vztah ke Klausovi v momentě, kdy se Suverenita na jednu stranu silně vymezuje proti „rozkrádání státního majetku“ v 90. letech, kritizuje vládu Miloše Zemana, ale na druhou stranu se v této souvislosti vůbec nezmiňuje o Klausovi, který je v těchto souvislostech také často zmiňován.¹²⁰

Je tedy zřejmé, že Suverenita - blok Jany Bobošíkové je mezi neparlamentními stranami poměrně silným subjektem. Strana se prezentuje poměrně radikální rétorikou a je jí tedy z tohoto důvodu věnován poměrně velký mediální prostor. Politická linie strany je podle mého názoru silně vázána na osobnost Jany Bobošíkové, což je již z názvu zřejmé, a její prohlášení jsou často prezentovány stranou jako názory strany celé. Ve následující analýze se proto často prohlášení a projevy Jany Bobošíkové prolínají s oficiálními stranickými materiály.

4.4.2. Postoj SBB k Evropské unii

Na Ideové konferenci Suverenity v roce 2012 se Jana Bobošíková vymezuje vůči tomu, že je médii SBB označována jako euroskeptická strana. Bobošíková tvrdí, že cílem strany „není vystoupení z EU,“ ale je nutné EU změnit a vrátit se bodu, kdy ještě výhody plynoucí členských státům převažovaly nad nevýhodami a nechat „trpělivě pracovat demokratický i ekonomický vývoj.“¹²¹

Strana se zasazuje o Evropu národních států, které mohou některé kompetence „nejen svěřovat evropským institucím, ale zároveň jim je i odnímat, pokud dospějí na úrovni svých státních reprezentací k názoru, že je jejich státní suverenita nepřiměřeně oslabena.“ SBB je podle místopředsedy strany Václava Musílka „proti evropskému superstátu, který se staví nad

¹¹⁹ Bobošíková, Jana: Václav Klaus mýma očima [on-line]. 18.6.2011. Dostupné z <http://bobosikova.suverenita.cz/clanky-a-rozhovory/zobraz=vaclav-klaus-myma-ocima>

¹²⁰ Z vystoupení Jany Bobošíkové na ideové konferenci Suverenity (SBB) [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/verejna-vystoupeni/z-vystoupeni-jany-bobosikove-na-ideove-konferenci-suverenity-sbb-26-5-2012>

¹²¹ Tamtéž

*národní státy, nedemokratickými metodami si usurpuje stále větší pravomoci, a národní státy považuje za přežitky, který nemá budoucnost."*¹²²

SBB v prohlášení své Ideové konference z roku 2012 zdůrazňuje, že strana *„je pro členství ČR v Evropské Unii, ale na principu spolupráce rovnoprávných států, na principu kdy o zásadních otázkách si vždy rozhodne lid té které země sám."* Suverenita odmítá *„demokratický deficit EU a považuje konstrukci jejich rozhodovacích procesů za vážný útok na demokracii a svobodu."*¹²³

Suverenita – blok Jany Bobošíkové je tedy politickou stranu, která už z názvu vychází z důsledné obrany české suverenity, která je pro ní základem celé její politiky. Strana se ostře vymezuje vůči současnému směřování EU a vidí nadnárodní organizace a instituce jako hrozbu pro státní samostatnost. Podle strany musíme být jako ČR ostražití vůči každému pokusu opět omezit suverenitu naší země. Do dnešní doby se podle strany vyrovnáváme s důsledky *„čtyřicetiletého mocenského diktátu Moskvy a nyní se po nás žádá, abychom svou suverenitu odevzdali dobrovolně do Bruselu."* Současná EU si podle SBB sice zakládá na demokratických postupech, ale pod těmito proklamacemi *„klíčí totalitní tendence koncentrované a od občanů oddělené moci."* Jde o *„závažné nebezpečí pro každého občana země EU, žijícího ve státě se suverenitou omezenou ve prospěch této demokraticky deficitní centrální bruselské moci."* Zachování státní suverenity považuje SBB za *„svorník všech demokratických politických směrů, kterým záleží na budoucnosti vlastní země."*¹²⁴

Evropská unie je tedy podle strany významným nebezpečím pro naplňování českých národních zájmů. Strana se důrazně vymezuje proti dalšímu přenášení kompetencí a pravomocí národního státu na úroveň supranacionální. Zároveň však se strana nikde nezasazuje o vystoupení z EU, hovoří se pouze o snaze o *„zachování stávajících pravomocí České republiky a snaha o jejich rozšíření."*¹²⁵ Podle mého názoru tedy strana současnou ČR nevnímá jako nesuverénní, ale je zde významná snaha suverenitu a nezávislost ČR neustále potvrzovat a zdůrazňovat. SBB podle svých slov rozumí deziluzi občanů ze stavu české

¹²² Česká svrchovanost se rozplývá - Václav Musílek, místopředseda SBB - Ideová konference [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/verejna-vystoupeni/ceska-svrchovanost-se-rozplyva-vaclav-musilek-mistopredseda-sbb-ideova-kon>

¹²³ Z vystoupení Jany Bobošíkové na ideové konferenci Suverenity (SBB) [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/verejna-vystoupeni/z-vystoupeni-jany-bobosikove-na-ideove-konferenci-suverenity-sbb-26-5-2012>

¹²⁴ Kdo jsme [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/kdo-jsme>

¹²⁵ Politický program Suverenity - bloku Jany Bobošíkové [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/politicky-program>

politiky, ale zároveň odmítá přesvědčení některých občanů, že přenesením pravomocí na úroveň EU se problémy ČR jednodušeji vyřeší. SBB se ptá, zda-li si tito občané vážně myslí, že „*když po nás bude dupat cizí velitelská bota, že bude politika slušnější nebo spravedlivější?*“ Podle SBB bychom neměli podléhat *falešné iluzi o dokonalosti zahraničních vzorů.*" ¹²⁶

Stejně tak důsledně se strana vymezuje vůči politice sudetských Němců, či masivní imigraci a hrozbě islamizace ČR, což byly pro stranu hlavní důvody, proč v roce 2009 ještě pod názvem Suverenita - Strana zdravého rozumu silně vymezovala vůči přijetí Lisabonské reformní smlouvy, která podle strany výrazně omezovala pravomoci ČR v mnoha oblastech, které by nyní patřily mezi tzv. sdílené pravomoci EU. Navíc by v případě přijetí LRS podle strany nekontrolovatelný příliv imigrantů na naše území, který bychom jako ČR neměli možnost kontrolovat, a stejně tak by zde bylo riziko snah sudetských Němců o navrácení majetků zkonfiskovaných po 2. světové válce, což by Suverenita vnímala jako snahy o revizi jejích výsledků, což je pro ní nepřijatelné. ¹²⁷

Strana se vymezuje vůči politickým stranám a politikům, které vnímá jako „*pátou kolonu Bruselu.*“ V této souvislosti často jmenuje politiky jako je například Václav Havel, Karel Schwarzenberg z TOP 09, sociální demokrat Lubomír Zaorálek nebo Ondřej Liška ze Strany zelených, kteří podle SBB nedostatečně hájí národní zájmy ČR, či spíše přímo hájí zájmy Evropské unie. Bobošíková dokonce apeluje na premiéra Nečase, aby nedal na „*eurohujery a zrádce z TOP 09, na eurosocialisty z ČSSD, na povýšené zbabělce z řad intelektuálů a nebojte se ani politicky korektních médií.*“ ¹²⁸ Suverenita podle svých slov bude těmto tendencím „*důsledně oponovat, protože národní zájmy občanů České republiky vždy hájí nejen slovy, ale i skutky.*“ ¹²⁹

Suverenita je také odpůrcem vstupu do eurozóny a je zakládajícím aktérem iniciativy *Nenuťte nám euro*, která se petiční formou snaží apelovat na českou vládu, aby vyjednala u příslušných orgánů Evropské unie výjimku z povinnosti přijmout euro a přeměnila tak závazek ČR vstoupit do eurozóny na právo ČR přijmout či nepřijmout euro podle uvážení občanů ČR. Podle petice není společná měna projekt ekonomický, ale „*výsostně politický a*

¹²⁶ Raději slabocha Nečase, než maoistu Barrosa [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/novinky/radeji-slabocha-necase-nez-maoistu-barrosa>

¹²⁷ Jana Bobošíková: Ne Lisabonské smlouvě [on-line]. 4.2.2009. Dostupné z http://www.youtube.com/watch?v=oqsOqdRNfYs&feature=player_embedded

¹²⁸ Suverenita demonstrovala před vládou ČR [on-line]. 4.1.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/tiskove-zpravy/suverenita-demonstrovala>

¹²⁹ Nečas vede ODS do bruselského poddanství [on-line]. 11.3.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/tiskove-zpravy/necas-vede-ods-do-bruselskeho-poddanstvi>

mocenský," a její signatáři proto nechtějí „nést náklady problémového a nezodpovědného vývoje v eurozóně." Bobošíková píše, že projekt jednotné evropské měny je „omylem a největší katastrofou pro Evropu od spuštění železné opony po druhé světové válce." ¹³⁰ Na jiném místě ale Bobošíková tvrdí, že „v principu není proti euru, bude-li euro měnou bohatých států blízké ekonomické úrovně. A poté, až se my sami k této úrovni přiblížíme, tak ho klidně přijmeme. Z vlastní vůle a na základě referenda." Teprve potom to prý může být ČR k užitku. ¹³¹

SBB lze tedy vnímat jako nacionalistickou stranu, jejíž hlavním cílem je obrana českého národního státu před vlivem zahraničních a nadnárodních mocenských skupin, především EU. Evropská unie je tedy jejím logickým nepřítelem. Strana ve svém programu volá po uchování nezávislosti ČR před demokraticky deficitní Unií, kterou strana vnímá podobně negativně jako období před rokem 1989 a nadvládu Sovětského svazu, tvrdí, že ČR míří z nesvobody do nesvobody. ¹³²

Cílem její politiky SBB je kooperace suverénních evropských států bez kontroly nadnárodních orgánů a organizací v čele právě s EU a Evropskou komisí. Ucelenější plán jak tohoto stavu docílit však strana nepřináší, jedná se především o sérii proklamací či programových prohlášení. Strana však nikde nehovoří o vystoupení z Unie.

4.4.3. Diskurzivní analýza euroskepticismu Suverenity - bloku Jany Bobošíkové

Stejně jako u předchozí analýzy pojetí euroskepticismu u Strany svobodných občanů se i u analýzy Suverenity - bloku Jany Bobošíkové pokusím využít metod diskurzivní analýzy, která je podle mého názoru vhodným nástrojem pro hlubší pochopení dané problematiky a tedy zajímavým rozšířením mé analýzy než pouhá aplikace SBB na výše zmíněné typologie stranického euroskepticismu. Stejně jako u SSO se i u SBB pokusím analyzovat její vztah k Evropské unii prostřednictvím čtyř tematických oblastí či

¹³⁰ Důrazné ne rozpočtovému diktátu z Bruselu! [on-line]. 29.11.2011. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/novinky/ne-diktatu-z-bruselu>

¹³¹ Z vystoupení Jany Bobošíkové na ideové konferenci Suverenity (SBB) [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/verejna-vystoupeni/z-vystoupeni-jany-bobosikove-na-ideove-konferenci-suverenity-sbb-26-5-2012>

¹³² Programová východiska a principy [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/programova-vychodiska-principy>

diskurzivních bodů, a to pojmů *suverenita, demokracie, svoboda a národ*. Tyto pojmy jsou v souvislosti se Suverenitou často zmiňovány a přístup strany k těmto jednotlivým bodům mi následně podle mého názoru bude i vhodnou pomůckou pro vzájemnou komparaci obou mnou zkoumaných politických stran.

Jak již bylo uvedeno výše, Suverenita - blok Jany Bobošíkové nemá příliš ucelený program. Jedná se o poměrně stručné vymezení programových bodů a agendy strany, avšak nijak dále nerozvíjených. Proto je vhodné se zaměřit na různá tisková prohlášení strany, veřejné projevy, články a další informace z oficiálních internetových stránek strany www.suverenita.cz. Strana je silně ovlivněna osobností své předsedkyně Janou Bobošíkovou a její projevy nebo prohlášení jsem se proto do své analýzy rozhodl taktéž začlenit, protože obvykle se názory Jany Bobošíkové a SBB zcela prolínají. Obecně jsem se snažil analyzovat zdroje, které jsou prezentovány jako oficiální stranický názor, a ne pouze individuální názor stranických představitelů.

SBB tedy nedává velký prostor ucelenějším programovým tezím a vychází často pouze z heslovitých prohlášení, které obvykle dále nerozvádí. Podle mého názoru je tedy pro stranu mnohem významnější její samotná rétorika a aktivismus než snaha o komplexnější a pečlivě argumentovaná programová východiska a politické ideje.

4.4.3.1. Suverenita v pojetí SBB

Jako první budu analyzovat pojem státní suverenity v pojetí SBB. Jak již bylo uvedeno výše státní svrchovanost je pojmem, který v její politické agendě hraje naprosto klíčovou roli. Státní suverenitu strana považuje za hlavní předpoklad pro svobodný rozvoj České republiky a je pro ni založena „*budoucí prosperita občanů naší země*." Strana je podle svých slov připravena spolupracovat s každým, komu „*leží na srdci osud naší vlasti*," jejíž suverenita je vnímána jako „*dědictví vykoupené krví našich předků*." A pouze neustálým důsledným prosazováním české suverenity lze podle SBB zabránit tomu, aby „*mocné země přenášely důsledky svých nerozvážných rozhodnutí, vlastních chyb a vlastních zájmů do ekonomik menších partnerů*." ¹³³

¹³³ Kdo jsme [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/kdo-jsme> Kdo jsme [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/kdo-jsme>

Rétorika strany je v těchto ohledech založena na silném apelu na voliče, jsou zde vyjádřeny zjevné obavy o budoucnost České republiky v případě ztráty státní suverenity a snaha o konzistentní aktivitu s cílem minimálně udržet pravomoci ČR v rámci současného rozdělení politické moci v Evropské unii, ale ještě spíše snaha o rozšíření těchto národních pravomocí a tedy i posílení české státní suverenity, strana v těchto aspektech hovoří o „*důsledné ochraně územní celistvosti ČR a důsledné ochraně majetkových a vlastnických zájmů občanů ČR.*“¹³⁴

Strana se charakterizuje jako „*jediná politická strana hájící oprávněné zájmy České republiky a jejích občanů.*“ SBB se prezentuje jako strana, která „*nechrání zájmy nadnárodních uskupení typu EU, globálních firem, nebo nelegálních přistěhovalců.*“ Suverenita vyjadřuje přesvědčení, že „*základní územní jednotkou mezinárodního uspořádání je suverénní stát*“ a že zájmy občanů ČR budou pro stranu „*vždy na prvním místě.*“ Dále se zmiňuje o nutnosti, abychom „*byli pány ve své zemi.*“¹³⁵ Zde je vyjádřeno přesvědčení, že pouze SBB je schopna zajistit občanům ČR jejich zájmy, které však více neupřesňuje a podle mého názoru zde je jasné překrytí mezi proklamovanými národními zájmy strany a mezi zájmy občanů, tedy přesvědčení, že co je považováno stranou za pozitivní, je pozitivní i pro občany České republiky.

Samostatnou kapitolou je pak vztah strany k Německu, který je vyloženě negativní. Například v případě návrhů Německa na přísnější centrální dohled nad rozpočty všech zemí EU považuje SBB tento plán za „*neuvěřitelnou aroganci*“ či přímo „*provokaci vůči zemím jako je ČR.*“ SBB apeluje na evropské politiky, aby už „*konečně přestali fantazírovat o celoevropské vládě a pokorně se vrátili k původním ideálům evropského společenství, tedy volnému pohybu zboží, osob, kapitálu a pracovní síly, při respektování odlišné ekonomické úrovně a národních tradic jednotlivých zemí.*“ Současně zde hovoří o diktátu z Bruselu či v případě Německa o přesvědčení, že je to právě Německo, které svou politikou „*zavedlo Evropu na scestí.*“¹³⁶

V rámci návštěvy německé kancléřky Merkelové uspořádala SBB demonstraci nazvanou „*Stop diktátu Bruselu!*“, jejímž cílem podle Bobošíkové bylo, aby německá kancléřka „*jasně viděla, že ne všichni v České republice jsou nadšenými lokaji Bruselu a že ne*

¹³⁴ Politický program Suverenity - bloku Jany Bobošíkové [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/politicky-program>

¹³⁵ Kdo jsme [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/kdo-jsme> Kdo jsme [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/kdo-jsme>

¹³⁶ Důrazné ne rozpočtovému diktátu z Bruselu! [on-line]. 29.11.2011. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/novinky/ne-diktatu-z-bruselu>

všichni jsou spokojeni se současným stavem EU a politikou eurozóny." ¹³⁷ Místopředseda strany Václav Musílek při této příležitosti uvedl, že je nutné „Angele Merkelové připomenout, že české národní zájmy jsou v protikladu s její politikou likvidace zbytků státní suverenity členských zemí EU, vytváření evropské fiskální unie, udržování měnové unie nesmyslným naléváním peněz do beznadějně zadlužených zemí a vůbec dominantního postavení Německa v evropských rozhodovacích procesech." ¹³⁸

Německá politika a její vliv v Evropě se tedy v optice SBB jasně prolíná s politikou Evropské unie a strana rozdílů mezi Německem a EU ani nehledá. Často je pak v této souvislosti zmiňována i Francie, například v případě návrhů vlády na půjčku devizových rezerv ČNB Mezinárodnímu měnovému fondu ohledně finanční pomoci eurozóně a plánů kolem projednávání nové smlouvy EU o fiskální unii SSB píše, že „dlouhodobě protestuje proti tomu, aby Česká republika ručila z peněz daňových poplatníků za dluhy, které občané ČR nezpůsobili a aby se přesouvaly další pravomoci české vlády a českého parlamentu na orgány Evropské unie (de facto do rukou politických špiček Německa a Francie).“ ¹³⁹

Často jsou v rétorice strany i odkazy na obavy z možných revizionistických pozic současného Německa. SSB například zmiňuje plány na společný evropský stát, jak o něm prý hovoří německý ministr financí Wolfgang Schäuble a ironicky se ptá, kdo pak bude asi „vůdcem a kdo bude žít v protektorátu.“ ¹⁴⁰

Na demonstraci proti poslání 90ti miliard z devizových rezerv ČR ve prospěch krachující eurozóny Jana Bobošíková hovořila o tom, že jde o víc než o posílání „miliard pro krachující země eurozóny, což jenom prodlouží jejich agónii,“ že nyní jde „ideu české státnosti.“ Ptá se, zda-li „chceme být suverénním státem nebo se chceme zcela rozmělnit v evropském eintopfu s šéfkuchaři Merkelovou a Sarkozym.“ Dále se opět objevuje reminiscence na 2. světovou válku, kdy Bobošíková říká, abychom se „nenechali strašit izolací a peníze EU nepůjčovali,“ a že celé současné strašení a vyhrožování „velmi připomíná

¹³⁷ Suverenita přivítá A. Merkelovou demonstrací [on-line]. 19.3.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/tiskove-zpravy/severenita-pripravuje-demonstraci>

¹³⁸ Suverenita přivítá Merkelovou vejci a slepicemi [on-line]. 1.4.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/tiskove-zpravy/suverenita-privita-merkelovou-vejci-slepici>

¹³⁹ Suverenita bude opět demonstrovat před Úřadem vlády [on-line]. 24.1.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/tiskove-zpravy/suverenita-bude-opet-demonstrovat-pred-uradem-vlady>

¹⁴⁰ Raději slabocha Nečase, než maoistu Barrosa [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/novinky/radeji-slabocha-necase-nez-maoistu-barrosa>

*rok 1938, kdy každý kdo odmítal Mnichovskou dohodu vnucenou nám mocnostmi západní Evropy za válečného štváče a nerealistického válečníka."*¹⁴¹

Na Ideové konferenci strany v roce 2012 mluvil o státní suverenitě místopředseda strany Václav Musílek jako o hodnotě, pro kterou „*stojí za to založit politickou stranu*“ a že strana „*není přívržencem konstrukcí tzv. sdílené suverenity, která přiznává jisté atributy státní suverenity i Evropské unii.*“ Všemi budoucími politickými kroky strany musí být jako „*jednotící linka protknuta starost a péče o naši drahou vlast, o Českou republiku jako náš domov, o Českou republiku jako zemi sebevědomých a přátelských občanů, kteří vědí co dělají a proč to dělají, a kteří se nebojí si o svých záležitostech sami rozhodovat.*“¹⁴²

4.4.3.2. Demokracie v pojetí SBB

Suverenita - blok Jany Bobošíkové se prezentuje jako strana parlamentní demokracie a již při svém I. ustanovujícím sjezdu v roce 2011 byly do závěrečného usnesení strany zahrnuty pasáže o nutnosti „*usilovat a burcovat českou společnost k ochraně demokracie k znovuzavedení politické odpovědnosti a důslednému hájení zájmů České republiky a snaze strany k obnovení důvěry občanů v politiku a zastupitelskému systému při posilování prvků přímé demokracie.*“¹⁴³ Strana ve svém programu hovoří o snaze „*důsledně prosazovat rovnost občanů před zákonem a všech atributů právního státu,*“ prezentuje se jako strana hájící demokratické mechanismy, ale její vlastní pojetí demokracie již charakterizováno není.¹⁴⁴

SBB je, jak již jsem uvedl výše, podle mého názoru hlavně stranou politického aktivismu a je tedy podle mne spíše vhodnější se zaměřit na faktory, které Suverenita chápe jako překážky pro její chápání demokracie, tedy spíše se zaměřit na to, co podle strany demokracie není, než co demokracie je.

¹⁴¹ Suverenita svolává další demonstraci před Úřad vlády ČR [on-line]. 17.12.2011. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/aktuality/demonstrace-pred-vladou-cr>

¹⁴² Česká svrchovanost se rozplývá - Václav Musílek, místopředseda SBB - Ideová konference [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/verejna-vystoupeni/ceska-svrchovanost-se-rozplyva-vaclav-musilek-mistopredseda-sbb-ideova-kon>

¹⁴³ Usnesení I. ustanovujícího sjezdu strany SUVERENITA – Blok Jany Bobošíkové (SBB) konaného dne 4. června 2011 v Praze [on-line]. 4.6.2011. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/usneseni-sjezdu-0>

¹⁴⁴ Politický program Suverenity - bloku Jany Bobošíkové [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/politicky-program>

Suverenita sebe sama vnímá jako představitele čisté demokratické politiky a jako svůj protipól vnímá politickou praxi Evropské unie, jejíž pojetí demokracie vnímá pouze jako *demokratickou vizáž*, kde pod touto *fasádou klíčí totalitní tendence koncentrované a od občan oddělené moci*. Hovoří v souvislosti s EU o *centralismu bruselské moci a o jejím demokratickém deficitu*, který představuje *závažné nebezpečí pro každého občana země EU*.¹⁴⁵

V otázkách české demokracie je Suverenita aktivnější než v rámci Evropské unie, kde je pilířem její politiky obrana státní suverenity a demokratický deficit EU je již pouze důsledkem oslabování zmíněné suverenity. SBB vyjadřuje nesouhlas nad stavem české demokracie, kdy dvacet let po Sametové revoluci *„nepodařilo naplnit demokratické ideály tak, jak si většina lidí přála. Země je v krizi nejen ekonomické, politické ale i morální.“* Podle SBB se již útočí již na *„smysl a podstatu Ústavy České republiky, na podstatu zastupitelské demokracie.“* Polistopadová politická garnitura podle Suverenity v drtivé většině selhala. Země je *„silně zadlužená,“* ekonomiku ovládá převážně *„zahraniční kapitál,“* hospodářství se nedaří, zemědělství je v *„krachu,“* zvyšují se daně, životní úroveň většiny obyvatelstva se snížila, řada lidí žije na *„pokraji bídy,“* nesmyslně se zdražuje, veřejnou a státní správu ovládá *„korupční mafie,“* převládá *„klientelismus, arogance moci a lhostejnost.“* Cílem strany je proto usilovat o zdokonalení zastupitelské demokracie tak, aby volení zástupci *„museli naplňovat vůli většiny lidu a byli případně odvolatelní.“*¹⁴⁶

Ve svém projevu na zmíněné Ideové konferenci SBB z roku 2012 Bobošíková hovoří o nutnosti hájit parlamentní demokracii v souvislosti s *„politickými křiklouny typu Děkujeme, odejděte nebo Holešovské výzvy.“* Tvrdí, že každý má *„svaté právo“* volit v demokratickém zřízení koho chce, ale zároveň na českou veřejnost apeluje, aby tyto nejrůznější iniciativy nevolili a *„neskočili na špek nikomu, kdo tvrdí, že nepotřebujeme politické strany a systém parlamentní demokracie.“* Ptá se, zda-li se českým občanům *„stýská po časech Stalina a Hitlera.“* Zda-li chtějí, aby nám vládla *„samozvaná elita,“* která má k řízení státu jedinou

¹⁴⁵ Kdo jsme [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/kdo-jsme> Kdo jsme [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/kdo-jsme>

¹⁴⁶ Z vystoupení Jany Bobošíkové na ideové konferenci Suverenity (SBB) [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/verejna-vystoupeni/z-vystoupeni-jany-bobosikove-na-ideove-konferenci-suverenity-sbb-26-5-2012>

kvalifikaci a to „*pocit vlastní výlučnosti, bohorovnosti a nadřazenosti nad těmi, kteří mají jiný názor, nebo skrytou touhu po ničím a nikým nelimitované a nekontrolované moci.*“¹⁴⁷

Stejně tak SBB odmítá snahy prezentovat ideální řízení státu jako záležitost pouhého efektivního managementu. „*Nepalte si prsty ani s těmi, kteří tvrdí, že stát se má řídit jako firma,*“ tvrdí Bobošíková. Podle ní je důvodem existence firmy tvorba zisku, firma může zkrachovat a Bobošíková se ptá, zda-li „*opravdu chceme, aby takto fungoval náš stát,*“ a jménem Suverenity odpovídá, že ona nikoliv, a to z důvodu, že je přesvědčená, že „*hlavním důvodem existence státu není tvorba zisku, ale ochrana občanů.*“¹⁴⁸

Konkrétní pojetí podoby trhu se v materiálech strany nevyskytuje. Programově se SBB pouze staví za „*obnovu svobodného trhu s jasnými pravidly, která zamezí vytváření neoprávněných zisků.*“¹⁴⁹

4.4.3.3. Svoboda v pojetí SBB

Pojetí svobody v politickém myšlení strany je podle mého názoru ve významném průniku s již charakterizovaným pojmem státní suverenity, jak jej SBB vnímá. Je to zřejmé již z programového prohlášení strany, kde se zdůrazňuje, že „*ztráta suverenity státu znamená ztrátu občanských svobod.*“ Když české země v minulosti přicházeli o svou suverenitu, „*ztráta svobody každého jednotlivce už byla pak jen logickým důsledkem.*“¹⁵⁰

V jiných dokumentech se hovoří o svobodě v souvislosti s „*demokratickým deficitem EU,*“ jejíž rozhodovací mechanismy strana považuje za škodlivé a které jsou „*ohrožením*

¹⁴⁷ Z vystoupení Jany Bobošíkové na ideové konferenci Suverenity (SBB) [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/verejna-vystoupeni/z-vystoupeni-jany-bobosikove-na-ideove-konferenci-suverenity-sbb-26-5-2012>

¹⁴⁸ Stát není firma - Suverenita pro parlamentní demokracii [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/novinky/stat-neni-firma-suverenita-pro-parlamentni-demokracii>

¹⁴⁹ Politický program Suverenity - bloku Jany Bobošíkové [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/politicky-program>

¹⁵⁰ Kdo jsme [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/kdo-jsme> Kdo jsme [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/kdo-jsme>

české demokracie a svobody." ¹⁵¹ Je zde tedy opět zřejmý průnik mezi chápáním svobody a samostatnosti ČR.

Za důležitý prvek svobodné a demokratické společnosti pak SBB reprezentovaná Janou Bobošíkovou považuje „svobodu slova," která je pro stranu „*podmínkou fungování parlamentní demokracie v mediálním věku*" a která ale v poměrech České republiky začíná být „*velmi iluzorním pojmem*." Aby byla svoboda slova opravdu reálná, je třeba, aby byl svobodnému slovo dán „*prostor v médiích*." Dnes je ale podle strany tento prostor spíše poskytován „*ambiciózním křiklounům*" než lidem, kteří si svou politickou dráhu jsou „*ochotní poctivě odpracovat zdola se vším respektem k názoru a volbě svých spolustraníků*." To všechno poté podle SBB nahrává pouhé „*technologii moci*" a nikoliv „*svobodné soutěži myšlenek a vizí*." ¹⁵² Strana se zde tedy evidentně vnímá jako oběť podle jejího názoru pouze iluzorní svobody slova. Ostatně pasáže o „*zachování svobody internetu a výměnu informací bez cenzury* či *zajištění svobodné a nezájaté prezentace různých společenských témat a politických postojů ve veřejnoprávních médiích*" jsou zakomponovány v politickém programu SBB. ¹⁵³

V pojetí SBB je tedy pojem svobody až na výjimky akcentován výhradně ve spojitosti s demokracií a suverenitou, většinou se jedná o slovní spojení jako jsou *svoboda a demokracie, státní suverenita a svoboda*, případně například spojení „*národních zájmů a občanských svobod*." ¹⁵⁴ Ekonomická svoboda pak hraje v rétorice strana marginální roli, jedna z mála výjimek je například v programu strany, kde je pasáž o „*nutnosti obnovy svobodného trhu s jasnými pravidly, která zamezí vytváření neoprávněných zisků*." ¹⁵⁵

¹⁵¹ Prohlášení Ideové konference Strany SUVERENITA – Blok Jany Bobošíkové [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/verejna-vystoupeni/prohlaseni-ideove-konference-strany-suverenita-blok-jany-bobosikove>

¹⁵² Z vystoupení Jany Bobošíkové na ideové konferenci Suverenity (SBB) [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/verejna-vystoupeni/z-vystoupeni-jany-bobosikove-na-ideove-konferenci-suverenity-sbb-26-5-2012>

¹⁵³ Politický program Suverenity - bloku Jany Bobošíkové [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/politicky-program>

¹⁵⁴ Raději slabocha Nečase, než maoistu Barrosa [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/novinky/radeji-slabocha-necase-nez-maoistu-barrosa>

¹⁵⁵ Politický program Suverenity - bloku Jany Bobošíkové [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/politicky-program>

4.4.3.4. Národ v pojetí SBB

Problematika národa a nacionalismu hraje v politickém myšlení i rétorice Suverenity - bloku Jany Bobošíkové podle mého názoru stejně významnou roli jako důraz na státní suverenitu. Pojmy jako „český národ“ nebo „české národní zájmy“ jsou v materiálech strany velmi frekventované a často splývají s pojmy „občané České republiky“ nebo se strana odvolává na „zájmy občanů ČR,“ které pro SBB „jsou a budou pro nás vždy na prvním místě“ v její politické činnosti.¹⁵⁶

Pro stranu je stěžejní důsledná ochrana „českého jazyka a náboženských symbolů.“ Suverenita vyjadřuje „respekt ke křesťanským hodnotám, kulturnímu a historickému dědictví České republiky.“¹⁵⁷ Je zdůrazňována nutnost náboženské svobody, ale zároveň strana tvrdí, že ČR a Evropu považuje za „území univerzit a katedrál, ne za místo symbolů jiných náboženství.“ Strana dále „odmítá multikulturalismus“ a projevuje obavy nad možnými „důsledky zcela volného pohybu osob v rámci schengenského prostoru.“¹⁵⁸ Tyto obavy jsou podle mého názoru jasně mířeny směrem k islámu a fenoménu islamizace Evropy. Strana se dále vymezuje vůči tzv. *nepřízpůsobivým občanům*, které sice nejmenuje ani etnicky nezařazuje, ale je zjevné, že jsou zde míněni především Romové, zvláště, když strana hovoří o neschopnosti státu garantovat bezpečnost „*slušných a pracujících občanů*“ v momentě, kdy se „*v sousedství usídlí pozitivně diskriminované menšiny a budou mlátit vás i vaše děti a vy budete muset všechno trpělivě snášet.*“¹⁵⁹

Jana Bobošíková se svým zmiňovaným projevem na Ideové konferenci strany hovoří o víře ve „*zdravé tradice českého národa, které pomohou České republice znovu se postavit na nohy*“ a stejně tak o víře ve „*schopnost českého národa o obnovení své suverenity a konkurenceschopnosti doma i v zahraničí.*“¹⁶⁰

Ve svém projevu v rámci demonstrace proti snaze vlády poslat z devizových rezerv ČNB „*90 miliard na záchranu krachujícího projektu eurozóny*“ apeluje Jana Bobošíková na

¹⁵⁶ Kdo jsme [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/kdo-jsme> Kdo jsme [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/kdo-jsme>

¹⁵⁷ Politický program Suverenity - bloku Jany Bobošíkové [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/politicky-program>

¹⁵⁸ Ideová východiska Suverenity - bloku Jany Bobošíkové [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/ideova-vychodiska>

¹⁵⁹ Z vystoupení Jany Bobošíkové na ideové konferenci Suverenity (SBB) [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/verejna-vystoupeni/z-vystoupeni-jany-bobosikove-na-ideove-konferenci-suverenity-sbb-26-5-2012>

¹⁶⁰ Tamtéž

premiéra Nečase, aby „nepodleh demagogii a nátlaku dua Merkelová a Sarkozy" se slovy, aby byl „hrdý na to, že reprezentuje zemi, která se v minulém století dokázala vymanit z Rakouska-Uherska," zemi, která „přežila Mnichovskou zradu," zemi, která „obstála v hrůzách nacismu" a zemi, která před sedmdesáti lety „dokázala atentátem na Heydricha vrátit demokratickému světu víru ve vítězství spojenců." Bobošíková tvrdí, že „nevěří, že premiér země s takovou historií neumí říci jasně ne těm, kteří nás v minulosti často zradili." Dále v projevu žádá premiéra Nečase, aby „vyvázal naši zemi z povinnosti přijmout euro a odmítl ručit za dluhy, které jsme (jako Česká republika) nezpůsobili." Podle Bobošíkové mu poté „nebudou tleskat evropské elity, čeští eurohujerši, úředníci z komise, ani většina médií." Získá si tak ale „úctu a respekt občanů, na které se v EU tak rádo zapomíná a posílí prestiž své země." ¹⁶¹

Suverenita se často v asociacích s *národem* obrací k historii a historickým událostem český národ ovlivňující. Strana často zmiňuje „*historické křivdy*" na českém národu, hlavně ze strany Německa, ke kterému má strana, jak již bylo uvedeno k kapitole Suverenita v pojetí SBB, velmi negativní vztah, což podle mého názoru vychází především z historických vztahů mezi českým a německým národem, jejichž urovnání je podle SBB velmi problematické, hlavně z důvodu zmíněného negativního nazírání na vliv, jakým dnešní Německo v Evropské unii v současné době disponuje, nebo například aktivitami sudetoněmeckých spolků, jejichž činnost Suverenita často napadá.

V rámci pietního aktu u památníku v Lidicích hovořila Bobošíková jménem strany o přesvědčení, že pouze „*ten národ, který si váží své historie, je schopen se bít i za svoji současnost.*" Jen takový národ dokáže „*vychovávat své děti k lásce k vlasti a k národní hrdosti.*" Suverenita podle ní „*vždy bojovala za nezkreslování historie a úctu k lidem, kteří pro zachování českého národa položili životy.*" ¹⁶²

V případě plánovaného prodeje Lobkovického paláce Německu reagovala ve svém prohlášení SBB, že „*vláda se spolu s Lobkovickým palácem možná chce zbavit i vzpomínek na vzdělaný a kulturní český národ, který byl schopen bojovat za svoji suverenitu a sebeurčení, protože země, která prodává tak výjimečné historické památky, zbavuje se nejen symbolů své*

¹⁶¹ Suverenita demonstrovala před vládou ČR [on-line]. 4.1.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/tiskove-zpravy/suverenita-demonstrovala>

¹⁶² Jana Bobošíková v Lidicích [on-line]. 17.1.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/aktuality/jana-bobosikova-v-lidicich>

historie, ale připravuje se tak na ztrátu suverenity a život v lokajském předklonu." To ale strana podle slov Bobošíkové „nikdy nedopustí." ¹⁶³

Stranu tedy podle mého názoru lze jednoznačně označit jako stranu nacionalistickou, strana se ostře vymezuje vůči vlivu nadnárodních politických uskupení, hlavně Evropské unie a taktéž vůči Německu. Zároveň však SBB svoji představu o národu nikde příliš nerozvádí a necharakterizuje.

¹⁶³ Suverenita: Historické klenoty českého státu musí českému státu zůstat. [on-line]. 3.7.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/tiskove-zpravy/suverenita-historicke-klenoty-ceskeho-statu-musi-ceskemu-statu-zustat>

5. Shrnutí analýzy euroskepticismu u SSO a SBB

V následující části své bakalářské práce se pokusím shrnout poznatky vycházející z výše uvedené analýzy pojetí euroskepticismu u Strany svobodných občanů a Suverenity - bloku Jany Bobošíkové, charakterizovat nejvýznamnější důvody ovlivňující negativní vztah obou stran k Evropské unii a současnému směřování evropské integrace a taktéž se zaměřit na význam, který je euroskeptickým názorům v pojetí strany přiřkládán, případně prostoru, který strany fenoménu euroskepticismu ve své politické agendě a činnosti poskytují. Zároveň se v této části své práci pokusím na zjištěné poznatky aplikovat přístupy stranického euroskepticismu vymezené v první části své práce. Nedílnou součástí této závěrečné kapitoly této práce je pak samozřejmě i vzájemná komparace obou stran a snaha charakterizovat body, ve kterých mezi oběma politickými stranami dochází k názorovému průniku, ale ještě spíše snaha odhalit rozdíly, které obě strany vzájemně odlišují a získat tak odpovědi na otázky uvedené v úvodu této práce, tedy *jaký prostor je věnován euroskepticismu v politické agendě SSO a SBB, jakou rétoriku používá SSO a SBB ve vztahu k evropské integraci a EU, jak se liší pojetí euroskepticismu u SSO a SBB a jaké jsou pak názorové a ideové průniky u pojetí euroskepticismu SSO a SBB.*

Stejně tak se v tomto závěru pokusím potvrdit, či případně vyvrátit svou úvodní hypotézu, že *pojetí euroskepticismu Strany svobodných občanů vychází z nesouhlasu s ekonomickými a hospodářskými podmínkami EU, kterou strana vnímá jako nesvobodnou a nedemokratickou a v níž je realizace ekonomických i společenských cílů a idejí strany nemožná. A naproti tomu pojetí euroskepticismu Suverenity - bloku Jany Bobošíkové vychází z nacionalistických pozic strany, podle kterých EU představuje ohrožení národní svrchovanosti ČR a českých národních zájmů.*

5.1. Shrnutí analýzy euroskepticismu SSO

Ze zjištěných poznatků je zřejmé, že pro SSO je Evropská unie jakýmsi pilířem její politické agendy. Evropská unie v rétorice strany je ztělesněním všech negativních ekonomických a společenských aspektů, proti kterým se strana vymezuje. Strana samotná ostatně vznikla jako důsledek nespokojenosti a nesouhlasu určit skupiny lidí se směřováním EU, hlavně tedy v roce 2009 v době přijímání Lisabonské reformní smlouvy, kdy byla strana založena.

Strana se primárně prezentuje jako strana hájící svobodu jednotlivce a obhájí model společenského uspořádání, ve kterém je právo individuálního rozhodování limitováno pouze v případě, že jsou narušována tato práva u ostatních jedinců. SSO tedy obhájí pojetí svobody v jejím negativním pojetí. Svobodní obhájí své ideové principy i ve chvíli, kdy se důsledky jejich politiky mohou obrátit proti nim samým. Často se v rétorice strany objevují názory o „zbytečném zasahování státu do soukromí lidí“ nebo o odmítání „vnucování jiným lidem své vidění světa.“ Z těchto pozic vychází i negativní vztah k EU, jejíž politické ideje jsou podle SSO v přímém rozporu s hodnotami, které strana vyznává. Strana je zastáncem nutnosti existence modelu národního státu, na jehož úrovni je naplnění idejí svobody jednotlivce a svobodné soutěže jak ekonomické, tak společenské jediné možné. Evropská unie je podle strany nedemokratickým projektem a je nutno tento politický projekt odmítnout.

Vystoupení z Evropské unie je pro stranu až nejkrajnější možností, jak tento problém řešit, strana dává přednost nahrazení EU projektem tzv. Evropského společenství, jehož podobu předkládá ve výše zmíněné tzv. Evropské dohodě. Toto preferované evropské uspořádání ale strana de facto zároveň zamítá, protože je přesvědčena, že EU není reformovatelná, ani na její úrovni neexistují v současnosti snahy o zmíněnou reformu, či přímo o nahrazení evropské spolupráce na základě jiných pravidel a mechanismů, a proto tedy své vlastní návrhy považuje za nereálné. Východiskem pro Svobodné je tedy potom pouze kontrolované vyvázání se a vystoupení České republiky z EU a snaha začlenit se do struktur EFTA, ale zároveň nenabourání pozitivních aspektů spolupráce s EU. Vystoupení z EU při zachování budoucích dobrých vzájemných vztahů mezi suverénní ČR a EU je tedy pro stranu v současnosti jediné možné východisko z problémů a negativ, které vyplývají z členství ČR v Evropské unii pro ČR. Odmítání současného modelu EU není tedy z důvodů například nacionalistických, jedná se vyloženě o nesoulad ideálů EU a ideálu Svobodných, jak je strana

vnímá. Určité prvky nacionalismu jsou v rétorice strany znatelné, ale podle mého názoru výrazněji neovlivňují celkovou politickou agendu strany. Je však otázkou, zda-li by se v hypotetickém případě, že by Evropská unie splňovala ekonomická a politická kritéria SSO, Strana svobodných občanů stavěla k EU v pozitivním duchu.

5.2. Zařazení SSO podle přístupů stranického euroskepticismu

Co se týče zařazení Strany svobodných občanů do jednotlivých typologií stranického euroskepticismu, jak jsem jej představil v první části své práce, je nejtěžejnější fakt, že strana de facto usiluje o vystoupení z Evropské unie. Jde samozřejmě důležité vzít v úvahu, že SSO tento krok vnímá podle svého programu až jako poslední možné řešení v případě, že se Evropská unie zcela netransformuje do její představy Evropského společenství. Sama strana ale realizaci tohoto projektu nevnímá jako realistickou a proto se ve své rétorice a prohlášeních zasazuje o vystoupení z projektu EU a v rámci možností vstupu do organizace EFTA, kde jsou politické ideály SSO reálně aplikovatelné.

Podle revidované typologie Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka lze tedy podle mého názoru SSO zařadit mezi strany tzv. *tvrdého euroskepticismu*, z důvodu, že se zde jedná o „*principiální opozici vůči projektu evropské integrace, reprezentované Evropskou unií, tedy o opozici vůči přesunu moci nadnárodním institucím jako právě EU.*”

Podle dvoudimenzionální typologie Petra Kopeckého a Case Muddeho je zařazení SSO podle mého názoru poměrně problematické, čímž se potvrdila kritika této typologie ze strany Taggarta a Szczerbiaka, protože jako nejvhodnější se jeví zařadit stranu na pomezí mezi strany *euroskeptiků* a *euroodmítačů*. *Euroskeptické* strany jsou popisovány jako strany, které „*obecně s myšlenkou evropské integrace souhlasí, ale mají výhrady k jejímu současnému směřování,*” naproti tomu strany *euroodmítačů* představují „*nejnegativnější formu přístupu strany k EU, kdy nepodporují ani základní integrační ideu, ani současnou podobu Evropské unie.*” SSO sice souhlasí s evropskou integrací, ale je otázkou, zda-li lze ostře negativní vztah k současné EU charakterizovat jako tak, že strana „*má výhrady k jejímu současnému směřování,*” jak jej popisuje kategorie *euroskeptiků*, a naproti tomu zařadit stranu mezi strany *euroodmítačů* aktéž nelze, protože podle mého názoru nelze plně obhájit

stanovisko, že SSO „nepodporuje ani základní integrační ideu, ani současnou podobu Evropské unie.“

V případě typologie Nicoló Contiho je zařazení strany zřejmé, jde v případě SSO opět o kategorii *tvrdého euroskepticismu*, který Conti charakterizuje jako „*principiální nesouhlas strany s projektem evropské integrace, nedůvěra v reformu stávajícího směřování a stav EU, přesvědčení o nelegitimitě EU a snaha o vystoupení z ní.*“

A v poslední mnou představené typologii Christophera Flooda a Simona Usherwooda se jedná o podobně problematické zařazení jako u typologie Kopeckého a Muddeho, a to z důvodu, že Flood a Usherwood předkládají kategorie *revizionistických stran*, které se „*současným stavem integračního procesu nesouhlasí a mají zájem na návrat do určité předchozí integrační fáze, nejčastěji do stavu před přijetím určité evropské dohody*“ a poté strany tzv. *odmítačů*, které „*evropskou integraci zcela odmítají, stejně tak jako participaci na ní.*“ A podle mého názoru je zde SSO opět zařaditelná pouze na pomezí mezi tyto strany, a to ze stejných důvodů jako u typologie Kopeckého a Muddeho.

5.3. Shrnutí euroskepticismu SBB

Z předchozí analýzy podle mého názoru jasně vyplývá, že pro Suverenitu - blok Jany Bobošíkové představuje Evropská unie jasného ideového nepřítele. Stranická rétorika, obvykle reprezentovaná Janou Bobošíkovou, je vůči EU silně negativní. Strana sebe sama prezentuje jako stranu, jejíž nejvyšším zájmem je obhajoba zájmů občanů ČR. A zájmy Evropská unie jsou s její představou zájmů občanů ČR ve velkém rozporu. Strana mluví o nutnosti zajistit pro občany ČR, kteří v její rétorice často splývají s pojmem *národ a národními zájmy ČR*, svobodné a demokratické podmínky, za kterých jedině může Česká republika prosperovat. Tyto ideální podmínky jsou podle SBB realizovatelné pouze na základě národního a suverénního státu, naproti tomu Evropskou unii strana vnímá jako mocenský projekt západních států v čele s Německem a Francií, jejímž cílem je destrukce národních států Evropy. Strana hovoří o „*demokratickém deficitu EU*“ a nutnosti založení Evropské unie na „*spolupráci rovnoprávných států*“, kdy ale o „*zásadních otázkách si vždy*

rozhodne lid té které země sám." Strana se tedy staví vůči nadvládě nadnárodních elit, vůči kterým se vymezuje jako reprezentant již zmiňovaných občanů ČR, tedy i českého národa.

Evropská unie je podle Suverenity projektem, jehož cílem je nejen destrukce mezinárodního modelu národního státu, jehož je strana zastáncem, ale je také projektem, který podle strany stojí v rozporu s pojetím národa, jak jej strana vnímá. Strana podle mého názoru vychází ze silných nacionalistických pozic a jako taková je silným zastáncem suverenity českého národa a českého státu. Obrana státní suverenity je pro SBB jedinou možností, jak uchránit české kulturní dědictví před jeho rozmělněním v rámci Evropské unie. Stranická rétorika se často obrací k českým národním dějinám, tradicím a apeluje na čelní české politické představitele, aby nepodléhali „*tlakům a demagogii*“ ze strany evropských politiků a zasazovali se o obranu našich národních zájmů. Strana současnou pozici českého národa (pojmy *český národ*, *Česká republika* a *občané ČR* v rétorice strany splývají) charakterizuje jako „*poddanskou*“ ve vztahu v evropským elitám a hovoří o potřebě obnovit českou státní suverenitu.

Strana tedy EU vnímá velmi negativně a její rétorika je ve vztahu k Unii poměrně radikální, často se v materiálech strany objevují pojmy jako „*diktát Bruselu*,“ nesouhlas strany „*stát před EU v lokajském předklonu*“ o českých proevropských politicích se hovoří jako o „*eurohujerech*“ apod. Zároveň však SBB nikde nehovoří o snaze o vystoupení z EU. Strana naopak tvrdí, že ačkoliv je zařazována mezi euroskeptické strany, o vystoupení z Unie neusiluje, pouze je podle ní nutné EU změnit a vrátit se bodu, kdy ještě převažovaly výhody plynoucí členských státům nad nevýhodami.

5.4. Zařazení SBB podle přístupů stranického euroskepticismu

Při zařazení Suverenity - bloku Jany Bobošíkové podle jednotlivých typologií stranického euroskepticismu představeného v první části této práce je důležité se zaměřit nikoliv na radikální rétoriku, kterou se SBB vymezuje vůči EU, ale je nutné vzít v úvahu, zda-li strana je stoupencem členství v EU či nikoliv, případně jakým způsobem chce strana řešit problémy Evropské unie, jak jsem je analyzoval výše. SBB se vůči členství v EU nevymezuje, cílem strany není vystoupení z EU, pouze je nutná její reforma do podoby, kde by byla možná

spolupráce rovnocenných členských států, či spíše návrat do bodu vývoje evropské integrace, kde ještě převažovaly výhody plynoucí členským státům nad nevýhodami.

Z pohledu revidované typologie Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka je zařazení strany problematické, a to zdůvodnuje, že *tvrdý euroskepticismus* je charakterizován jako „*principiální opozice vůči projektu evropské integrace, reprezentované Evropskou unií, tedy opozice vůči přesunu moci nadnárodním institucím jako právě EU,*“ a *měkký euroskepticismus* jako pozice strany, kde se „*nejedná se o principiální námitky k projektu evropské integrace přesouvající moc na nadnárodní úroveň jako je EU, ale je zde opozice vůči stávajícímu či budoucímu prohlubování této integrace a dalšímu přesouvání pravomocí na úroveň EU.*“ Podle mého názoru je SBB zařaditelná spíše mezi strany *tvrdého euroskepticismu*, ale je otázkou zda-li lze „*principiální opozicí vůči projektu evropské integrace, reprezentované Evropskou unií*“ popsat fakt, že se SBB nezasazuje o vystoupení z EU, ale naopak stojí za členstvím ČR v ní, pouze je tento stav podmíněn výše zmíněnými kritérii. Do kategorie *měkkého euroskepticismu* podle mého názoru stranu zařadit nelze.

Podle typologie Petra Kopeckého a Case Muddeho lze jednoduše SBB zařadit mezi strany *euroskeptické*, které podle této typologie „*obecně s myšlenkou evropské integrace souhlasí, ale mají výhrady k jejímu současnému směřování.*“

V případě typologie Nicoló Contiho je zařazení opět poměrně problematické, ale podle mého názoru lze stranu s určitými výjimkami zařadit mezi strany *měkkého euroskepticismu*, kde se „*nejedná se o principiální nesouhlas s evropskou integrací, ale je zde kritika či snaha o reformu určité oblasti politiky EU, která není v souladu s politikou dané strany. Legitimita EU zde není zpochybnována, strana vyslovuje i pozitivní a konstruktivní kritiku.*“ Kategorii *tvrdého euroskepticismu* totiž Conti popisuje jako „*principiální nesouhlas strany s projektem evropské integrace, nedůvěru v reformu stávajícího směřování a stav EU, přesvědčení o nelegitimitě EU a snahu o vystoupení z ní*“ a do této kategorie tedy Suverenitu zařadit podle mého názoru nelze.

A podle poslední typologie Christophera Flooda a Simona Usherwooda je zařazení strany zřejmé a jednoznačné, SBB lze zařadit do kategorie tzv. *revizionistických stran*, které se „*současným stavem integračního procesu nesouhlasí a mají zájem na návrat do určité předchozí integrační fáze, nejčastěji do stavu před přijetím určité evropské dohody.*“

5.5. Komparace euroskepticismu SSO a SBB

Nyní se zaměřím na samotnou komparaci pojetí euroskepticismu u Strany svobodných občanů a Suverenity - bloku Jany Bobošíkové. Po charakterizaci obou stran a analýze jejich přístupu k evropské integraci se podle mého názoru potvrdily mé předpoklady, že Strana svobodných občanů je stranou primárně silně liberální a ekonomická problematika je zjevně nejvýznamnější součástí její agendy, kdežto naproti tomu Suverenita - blok Jany Bobošíkové je stranou primárně nacionalistickou, základem jejíž politické činnosti jsou záležitosti národního a kulturního charakteru, přičemž otázky ekonomické zaměření jako například kritika SBB ohledně plánovaného vstupu do eurozóny a její zadlužení jsou spíše důsledkem právě nacionalistické politiky strany.

Pro Svobodné je odmítání současného modelu EU podle mého názoru důsledkem zjištění strany, že v rámci současné EU je realizace jejich ekonomických i společenských cílů a idejí téměř nemožná, proto přichází v ideálním případě nahrazení EU konceptem Evropy jako svobodných spolupracujících národů nastíněné v již výše zmíněné tzv. *Evropské dohodě*. Tento krok ale sama strana vnímá jako *de facto* nereálný, a proto je v současnosti zastáncem koordinovaného vystoupení z Evropské unie při snaze o zachování dobrých vzájemných vztahů mezi ČR a EU a následného plánu vstupu ČR do organizace EFTA. V rétorice strany jsou určité aspekty nacionálního charakteru, které ale jsou podle mého názoru především důsledkem nesouhlasu strany s domnělou mocenskou politikou Německa, případně Francie. Naproti tomu u Suverenity je euroskepticismus zřejmě více apriorní, a to podle mého názoru z nacionalistických důvodů, EU je v očích strany utiskovatelem národní svrchovanosti a zdrojem zahraničního diktátu, který je pro stranu nepřijatelný. Strana se vyznačuje rétoricky radikálnější kritikou EU než SSO, ale oproti Svobodným není zastáncem vystoupení ČR z Unie, pouze je stoupencem snah o reformu EU s cílem rovnoprávnější kooperace evropských států s důrazem na větší národní suverenitu České republiky.

Oběma stranám je společný negativní vztah k supranacionálním geopolitickým projektům, a to především z důvodu přesvědčení obou stran o neschopnosti zajištění demokratických principů na úrovních vyšších než je úroveň národního státu. Obě strany jsou pak zastánci silného národního státu, ale již se liší v jeho podobě. Pro Svobodné je silný národní stát v mezinárodním měřítku jediným možným garantem zajištění svobody jednotlivce, jak ji strana vnímá, a naproti tomu pro Suverenitu je silný národní stát nutností z

důvodu, že jedině suverénní a silný národní stát je platforma, na které se může svobodně dále rozvíjet český národ a který jako jediný může zabezpečit svobodné a demokratické podmínky, které jsou základem pro naplnění národních zájmů občanů ČR.

Jestliže SSO můžeme na první pohled jednoznačně orientačně zařadit mezi pravicové politické strany, tak podobné zařazení v případě SBB je problematické, protože Suverenita „pravolevé“ dělení politických stran ze zásady odmítá a tvrdí, že je ochotna spolupracovat s každým, kdo se zasadí o obhajobu českých národních zájmů a zájmů občanů ČR. Sami Svobodní popisují tuto situaci slovy, že po spojení Suverenity se Stranou důstojného života v čele s bývalou poslankyní za ČSSD Janou Volfovou se SBB „*přihlásila explicitně k levici,*“ a že nyní jedinou „*pravicovou alternativou pro voliče, kteří nechtějí zadlužování, přerozdělování peněz daňových poplatníků a poklonkování Bruselu, je Strana svobodných občanů.*“¹⁶⁴

Podle mého názoru se SSO a SBB sice na první pohled mohou jevit jak rétoricky, tak vzhledem k tématům, kterými se obě ve své politické agendě zabývají, jako podobné, ale ve skutečnosti jsou si velmi vzdálené, a to jak programově, tak ideově. Stejně tak jsou rozdílné v hodnotových kořenech, ze kterých SSO a SBB vyšly. Primárním zdrojem euroskepticismu Svobodných je tedy podle mého zjištění důraz na ochranu individuálních lidských svobod a obhajoba svobodného trhu, kdežto u Suverenity je primárním zdrojem jejího euroskepticismu obrana českých národních zájmů, která podle mého názoru vychází z nacionalistických pozic strany.

¹⁶⁴ Svobodní: Jsme jedinou pravicovou stranou [on-line]. 11.1.2010. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/750-svobodni-jsme-jedinou-pravicovou-stranou/>

6. Závěr

Evropská unie hraje v české politice i každodenním životě jejích občanů stále významnější roli a lze předpokládat, že tento trend bude do budoucna stále pokračovat spolu s tím, jak se Evropská unie vyvíjí a jak zároveň její vliv proniká stále více do všech politických, ekonomických i společenských oblastí jejích členských států, a tedy i ČR. Spolu s europeizací české i evropské politiky se podle mého názoru bude i rozšiřovat množství jejích odpůrců, euroskeptiků.

Téma této práce jsem zvolil nejen z důvodů uvedených z úvodní kapitole, ale také z důvodu, že ačkoliv jsou Strana svobodných občanů a Suverenita - blok Jany Bobošíkové v současné době poměrně silně medializované eurokritické politické neparlamentní strany, nesetkal jsem se s dosud s žádnou prací, která by se jejich pojetím euroskepticismu důkladně zabývala.

Svou práci jsem založil na aplikaci výsledků dosavadního výzkumu stranického euroskepticismu na tyto dvě politické strany, které jsem se zároveň pokusil jej analyzovat i prostřednictvím metod a přístupů diskurzivní analýzy, která mi podle mého názoru pomohla více proniknout do pojetí, kořenů a chápání Evropské unie ze strany SSO a SBB. V případě typologií stranického euroskepticismu se potvrdila počáteční pochybnost, že typologie uvedené v počáteční kapitole nejsou dostatečným nástrojem pro adekvátní analýzu dané problematiky a je nutno tuto analýzu založit i na jiných přístupech, zde jsem pak tedy zvolil zmíněnou diskurzivní analýzu. Typologie stranického euroskepticismu jsou zajímavým náhledem do konceptualizace fenoménu euroskepticismu, ale jak se ukázalo v mé analýze, jsou *de facto* nefunkční, a to z důvodu, že SSO a SBB jsou do některých z nich jen s obtížemi zařaditelné a do některých typologií jsou vyloženě nezařaditelné. To lze podle mého názoru zdůvodnit hlavně poměrně krátkým časovým obdobím, kdy je stranický euroskepticismus vědecky studován.

Ve výsledcích své analýzy jsem podle mého názoru našel odpovědi na otázky předložené v úvodní kapitole, narazil jsem na diametrální rozdíly v politickém myšlení, ideových kořenech i hodnotových zakotveních obou stran, a taktéž jsem analyzoval hlavní témata, která jsou pro SSO a SBB společná.

Zároveň se podle mého názoru potvrdila úvodní hypotéza, že *pojetí euroskepticismu Strany svobodných občanů vychází z nesouhlasu s ekonomickými a hospodářskými podmínkami EU, kterou strana vnímá jako nesvobodnou a nedemokratickou a v níž je realizace ekonomických i společenských cílů a idejí strany nemožná. A naproti tomu pojetí euroskepticismu Suverenity - bloku Jany Bobošíkové vychází z nacionalistických pozic strany, podle kterých EU představuje ohrožení národní svrchovanosti ČR a českých národních zájmů. A tuto hypotézu jsem podpořil množstvím faktů, které jsem čerpal z výsledků výše zmíněné analýzy euroskepticismu u obou stran.*

Literatura a zdroje

Knihy

Barša, Pavel, Císař, Ondřej: *Anarchie a řád ve světové politice*. Vyd. 1. Praha: Portál. 2008, 559 s. ISBN 978-807-3670-948.

Bednář, Miloslav: *Evropanská tyranie: česká státní idea, Evropská unie a demokratická civilizace*. 1. vyd. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku. 2003, 229 s. ISBN 80-86547-24-8.

Berlin, Isaiah: *Čtyři eseje o svobodě*. Vyd. 1. Praha: Prostor. 1999, 332 s. ISBN 80-7260-004-4.

Foucault, Michel: *Archeologie vědění*. Praha: Herrmann & synové. 2002, 318 s. ISBN 80-239-0124-9.

Gellner, Ernest: *Nacionalismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 2003

Harmsen, Robert, Spiering, Menno (ed.): *Euroscepticism. Party Politics, National Identity and European Integration*. Amsterdam, New York: Rodopi. 2004

Havlík, Vlastimil: *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity. 2006

Heywood, Andrew: *Politologie*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2008, 537 s. ISBN 978-80-7380-115-1.

Holmes, Martin (ed.): *The Eurosceptical Reader 2*. London: Palgrave. 2002

Hroch, Miroslav (ed.): *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 451 s. ISBN 80-86429-20-2.

Krejčí, Oskar: *Mezinárodní politika*. Praha: Ekopress. 2001

Mach, Petr: *Jak vystoupit z EU*. Praha: Laissez Faire, 2010. 103 s. ISBN 978-80-254-6624-7.

Szczerbiak, Aleks, Taggart, Paul: *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 1. Case studies and country surveys*. Oxford; New York : Oxford University Press. 2008

Szczerbiak, Aleks, Taggart, Paul: *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 2, Comparative and theoretical perspectives*. Oxford; New York: Oxford University Press. 2008

Wodak, Ruth, Meyer, Michael: *Methods of critical discourse analysis. 1st edition*. London: Sage. 2001, ix, 204 s. ISBN 978-1-84787-455-9.

Odborné články

Beneš, Vít: *Diskurzivní analýza*. In Drulák, Petr: *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál. 2008. s. 92-124.

Conti, Nicolás: Party Attitudes to European Integration: A Longitudinal Analysis of the Italian Case, SEI Working Paper No 70. [on-line]. 2003. Dostupné z <http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CEcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.sussex.ac.uk%2Fsei%2Fdocuments%2Fepern-working-paper-13.pdf&ei=dk0UUKuhFYiOmQX0sYHICg&usq=AFQjCNFtLKNdnSdz2cS2o7vI1NWiuBXwjQ&sig2=WuxG3wJ45e4uoGbziHcEgA> [cit. 28. července 2012]

Fairclough, Norman: Critical discourse analysis, *Marges Linguistiques*. Vol. 9. (2005). s. 76-94.

Flood, Christopher, Usherwood, Simon: Positions, Dispositions, Transitions. A Model of Group Alignment on EU Integration, Paper presented at 55th Annual Conference of the Political Studies Association, University of Leeds. [on-line]. 2005. Dostupné z <http://www.psa.ac.uk/2005/pps/Flood.pdf> [cit. 28. července 2012]

Kopecký, Petr, Mudde, Cas: The Two Sides of Euroscepticism. Party Positions on European Integration in East Central Europe. *European Union Politics*, Vol. 3, No. 3 (2008) s. 297-326.

Kopeček, Lubomír: Euroskeptici, europeanisté, euroentuziasté, eurofobové – jak s nimi pracovat? *Politologický časopis*, roč. 11, č. 3 (2004). s. 240-263.

Szczerbiak, Aleks, Taggart, Paul: The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States, SEI Working Paper No 51. [on-line]. 2002. Dostupné z http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CEwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.sussex.ac.uk%2Fsei%2Fdocuments%2Fepern-working-paper-6.pdf&ei=JEsUULmkFKWH4gTnIIAY&usg=AFQjCNHJPhbdMV2yFrOBkiLkwhu0WFwjQA&sig2=v43td_i0UGX3I8GZrz40sg [cit. 28. července 2012]

Van Dijk, Teun A.: Principles of Critical Discourse Analysis. In Van Dijk, Teun A. (ed.): Studies in Critical Discourse Analysis. Special Issue of Discourse & Society , 4(2) (1993), s. 249-283. [on-line] Dostupné z <http://digilib.bc.edu/reserves/sc210/gray/sc21006.pdf> [cit. 28. července 2012]

Vašát, Petr: Kritická diskurzivní analýza: sociální konstruktivismus v praxi. Přehledové studie 09/04. Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu (CAAT). Katedra antropologických a historických věd FF ZČU. [on-line]. 2009. Dostupné z <http://www.antropologie.org/cs/publikace/prehledove-studie/317-kriticka-diskurzivni-analyza-socialni-konstruktivismus-v-praxi> [cit. 28. července 2012]

Vysokoškolské práce

Kaniok, P.: Evropeanisté, eurogovernmentalisté a euroskeptici: reflexe euroskepticismu a jeho stranických projevů. Dizertační práce. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2006

Primární zdroje

Referendum o přistoupení České republiky k Evropské unii konané ve dnech 13.-14.06.2003 - Výsledky za Českou republiku [on-line]. Dostupné z <http://www.volby.cz/pls/ref2003/re13?xjazyk=CZ> [cit. 28. července 2012]

Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 11. - 12.06.2004 - Přehled zisků mandátů [on-line]. Dostupné z <http://www.volby.cz/pls/ep2004/ep144?xjazyk=CZ> [cit. 28. července 2012]

Volby do Evropského parlamentu konané na území České republiky ve dnech 05.06. - 06.06.2009 - Celkové výsledky hlasování [on-line]. Dostupné z <http://volby.cz/pls/ep2009/ep11?xjazyk=CZ> [cit. 28. července 2012]

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010 - Celkové výsledky hlasování [on-line]. Dostupné z <http://volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ> [cit. 28. července 2012]

Volby do zastupitelstev obcí 15.10. - 16.10.2010 - Zastupitelé dle volební strany [on-line]. Dostupné z <http://volby.cz/pls/kv2010/kv22115?xjazyk=CZ&xid=1&xv=10&xdz=8&xnumnuts=0&xvyber=1> [cit. 28. července 2012]

Thatcher, Margaret: Speech to the College of Europe ("The Bruges Speech"). [on-line]. 20. září 1988. Dostupné z <http://www.margaretthatcher.org/document/107332> [cit. 28. července 2012]

Zahradil, Jan, a kol.: Manifest českého eurorealismu. [on-line]. Duben 2001. Dostupné z http://www.zahradil.eu/assets/files/publikace/manifest_eurorealismu.pdf [cit. 28. července 2012]

Dokumenty k analýze euroskepticismu SSO

Hyde park ČT24 - Petr Mach, předseda Strany svobodných občanů. [on-line]. 23. března 2011. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10252839638-hyde-park-ct24/211411058080323-hyde-park/> [cit. 28. července 2012]

Janáčková rezignovala na funkci v předsednictvu [on-line]. 18.4.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/181-janackova-rezignovala-na-funkci-v-predsednictvu> [cit. 28. července 2012]

Mach, Petr: Proč nejsem eurofederalistou [on-line]. 08.05.2003. Dostupné z <http://petrmach.cz/cze/prispevek.php?ID=93> [cit. 28. července 2012]

Návrh tzv. Evropské dohody Strany svobodných občanů. [on-line]. Dostupné z [http://www.svobodni.cz/files/docs/EVROPSK%C3%81%20DOHODA\(1\).pdf](http://www.svobodni.cz/files/docs/EVROPSK%C3%81%20DOHODA(1).pdf) [cit. 28. července 2012]

Otázky a odpovědi [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/9-program/50-otazky-a-odpovedi/> [cit. 28. července 2012]

Politický program Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Politicky-program.pdf> [cit. 28. července 2012]

Po Jaklovi z Hradu bude Svobodné volit i Hájek [on-line]. 27.5.2010. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/925-po-jaklovi-z-hradu-bude-svobodne-volit-i-hajek> [cit. 28. července 2012]

Petr Mach: Ideový projev k založení Strany svobodných občanů [on-line]. 14.2.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/clanky/26-petr-mach-ideovy-projev-k-zalozeni-strany-svobodnych-obcanu/> [cit. 28. července 2012]

Svobodní bránili prezidenta [on-line]. 17.6.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/363-svobodni-branili-prezidenta/> [cit. 28. července 2012]

Svobodní: Jsme jedinou pravicovou stranou [on-line]. 11.1.2010. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/750-svobodni-jsme-jedinou-pravicovou-stranou/> [cit. 28. července 2012]

Svobodní odmítají vyvlastňování [on-line]. 24.5.2010. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/918-svobodni-odmitaji-vyvlastnovani/> [cit. 28. července 2012]

Svobodní odsuzují Sčítání lidu [on-line]. 7.3.2011. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/1170-svobodni-odsuzuji-scitani-lidu/> [cit. 28. července 2012]

Svobodní vyzvali prezidenta, ať odolá tlaku EU [on-line]. 4.10.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/577-svobodni-vyzvali-prezidenta-at-odola-tlaku-eu/> [cit. 28. července 2012]

Stanovy Strany svobodných občanů [on-line]. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Stanovy-Svobodni.pdf> [cit. 28. července 2012]

Usnesení přijaté ustavujícím sněmem Strany Svobodných Občanů [on-line]. 14.2.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/Usneseni-ustavujiciho-snemu.pdf> [cit. 28. července 2012]

Volební program Svobodných pro volby do Evropského parlamentu „EU má ALTERNATIVU“ [on-line]. 2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/files/docs/VOLEBNI-PRGRAM-DRAFT.pdf> [cit. 28. července 2012]

Výzva prezidentovi [on-line]. 6.5.2009. Dostupné z <http://www.svobodni.cz/media/tiskove-zpravy/230-vyzva-prezidentovi/> [cit. 28. července 2012]

Dokumenty k analýze euroskepticismu SBB

Bobošíková, Jana: Václav Klaus mýma očima [on-line]. 18.6.2011. Dostupné z http://bobosikova.suverenita.cz/clanky-a-rozhovory/_zobraz=vaclav-klaus-myma-ocima [cit. 28. července 2012]

Česká svrchovanost se rozplývá - Václav Musílek, místopředseda SBB - Ideová konference [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/verejna-vystoupeni/ceska-svrchovanost-se-rozplyva-vaclav-musilek-mistopredseda-sbb-ideova-kon> [cit. 28. července 2012]

Důrazné ne rozpočtovému diktátu z Bruselu! [on-line]. 29.11.2011. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/novinky/ne-diktatu-z-bruselu> [cit. 28. července 2012]

Ideová východiska Suverenity - bloku Jany Bobošíkové [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/ideova-vychodiska> [cit. 28. července 2012]

Jana Bobošíková: Ne Lisabonské smlouvě [on-line]. 4.2.2009. Dostupné z http://www.youtube.com/watch?v=oqsOqdRNfYs&feature=player_embedded [cit. 28. července 2012]

Jana Bobošíková v Lidicích [on-line]. 17.1.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/aktuality/jana-bobosikova-v-lidicich> [cit. 28. července 2012]

Kdo jsme [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/kdo-jsme> [cit. 28. července 2012]

Klaus popřál Bobošíkové úspěch při integraci malých stran [on-line]. 3.6.2011. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/aktuality/klaus-popral-bobosikove-uspech-pri-integraci-malych-stran> [cit. 28. července 2012]

Oficiální internetové stránky Evropského parlamentu - Poslanci EP [on-line]. Dostupné z http://www.europarl.europa.eu/meps/cs/28359/Jana_BOBO%C5%A0%C3%8DKOV%C3%81.html [cit. 28. července 2012]

Nečas vede ODS do bruselského poddanství [on-line]. 11.3.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/tiskove-zpravy/necas-vede-ods-do-bruselskeho-poddanstvi> [cit. 28. července 2012]

Petice Nenuťte nám euro! [on-line]. 2011. Dostupné z <http://www.nenuttenameuro.cz> [cit. 28. července 2012]

Politický program Suverenity - bloku Jany Bobošíkové [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/politicky-program> [cit. 28. července 2012]

Prohlášení Ideové konference Strany SUVERENITA – Blok Jany Bobošíkové [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/verejna-vystoupeni/prohlaseni-ideove-konference-strany-suverenita-blok-jany-bobosikove> [cit. 28. července 2012]

Petice: Nenuťte nám euro! [on-line]. 12.2.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/novinky/petice-nenutte-nam-euro> [cit. 28. července 2012]

Programová východiska a principy [on-line]. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/programova-vychodiska-principy> [cit. 28. července 2012]

Raději slabocha Nečase, než maoistu Barrosa [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/novinky/radeji-slabocha-necase-nez-maoistu-barrosa> [cit. 28. července 2012]

S politickými parazity nemáme nic společného! [on-line]. 26. 5. 2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/novinky/s-politickymi-parazity-nemame-nic-spolecneho> [cit. 28. července 2012]

Suverenita bude opět demonstrovat před Úřadem vlády [on-line]. 24.1.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/tiskove-zpravy/suverenita-bude-opet-demonstrovat-pred-uradem-vlady> [cit. 28. července 2012]

Suverenita demonstrovala před vládou ČR [on-line]. 4.1.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/tiskove-zpravy/suverenita-demonstrovala> [cit. 28. července 2012]

Suverenita: Historické klenoty českého státu musí českému státu zůstat. [on-line]. 3.7.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/tiskove-zpravy/suverenita-historicke-klenoty-ceskeho-statu-musi-ceskemu-statu-zustat> [cit. 28. července 2012]

Suverenita přivítá A. Merkelovou demonstrací [on-line]. 19.3.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/tiskove-zpravy/severenita-pripravuje-demonstraci> [cit. 28. července 2012]

Suverenita přivítá Merkelovou vejci a slepicemi [on-line]. 1.4.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/tiskove-zpravy/suverenita-privita-merkelovou-vejci-slepicemi> [cit. 28. července 2012]

Suverenita svolává další demonstraci před Úřad vlády ČR [on-line]. 17.12.2011. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/aktuality/demonstrace-pred-vladou-cr> [cit. 28. července 2012]

Stát není firma - Suverenita pro parlamentní demokracii [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/novinky/stat-neni-firma-suverenita-pro-parlamentni-demokracii> [cit. 28. července 2012]

Usnesení I. ustavujícího sjezdu strany SUVERENITA – Blok Jany Bobošíkové (SBB) konaného dne 4. června 2011 v Praze [on-line]. 4.6.2011. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/usneseni-sjezdu-0> [cit. 28. července 2012]

Z vystoupení Jany Bobošíkové na ideové konferenci Suverenity (SBB) [on-line]. 26.5.2012. Dostupné z <http://www.suverenita.cz/clanky/verejna-vystoupeni/z-vystoupeni-jany-bobosikove-na-ideove-konferenci-suverenity-sbb-26-5-2012> [cit. 28. července 2012]